

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVÅRD

ANVÄNDANDET AV HISTORISKA FÖREBILDER FÖR GESTALTNING AV NY BEBYGGELSE

En undersökning av olika perspektiv ur den
samtida gestaltungsdebatten

Johanna Ahlberg

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen med huvudområdet kulturvård med inriktning
mot bebyggelseantikvarisk verksamhet
2023, 180 hp

Grundnivå

2023:35

ANVÄNDANDET AV HISTORISKA FÖREBILDER FÖR
GESTALTNING AV NY BEBYGGELSE

En undersökning av olika perspektiv ur den samtida gestaltungsdebatten

Johanna Ahlberg

Handledare: Ola Wetterberg

Examensarbete 15 hp

Bebyggelseantikvariskt program, 180 hp

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

<http://www.conservation.gu.se>
Fax +46 31 786 4703
Tel +46 31 786 0000

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2023

By: Johanna Ahlberg
Mentor: Ola Wetterberg

The use of historical references in the modeling of new buildings – A study of different perspectives in the contemporary debate

ABSTRACT

In this study arguments for and against the usage of historical references in new built architecture within the contemporary Swedish architectural debate are analysed. Special attention is paid to arguments containing the commonly used expression *classical architecture* as well as the term *pastiche*. The essay further investigates whether the different parties meet in the arguments and what differentiates them. The results show that there are different perceptions on what the term classical architecture means. The current contemporary modernism is often in the debate seen as the complete opposite to classicism and classical architecture, where the latter is often highlighted as more valuable appearance-wise. The term classical architecture can connote the classical doctrine from the 15th century, based on the antique greek architectural orders. It can also be defined as architecture from the turn of the 19th to the 20th century with its stylistic orientations such as jugendstil and neoclassicism, as well as the Swedish style *nationalromantik*. Another perception is that the term classical style equals anything built before the rise of the early modernism in the late 1920s. Aspects such as local building traditions can also affect how new buildings with historical references are defined, by integrating local materials already used in the existing older buildings in the cityscape. Arguments occur that one should be allowed to model buildings with historical references without being criticized, which often happens. Others argue that from now on all new buildings should be designed with historical references, also arguing that contemporary architecture has taken too much space in the cityscape. A critique is stressed on both the debate itself but also on existing buildings with historical references, arguing that it isn't the exterior of the building that matters, but the interior and the intentions behind the architectural design of a building, as well as good quality materials and a need to look forward and be creative. Pastiche is in the debate seen as the act of copying another style or an already existing building, and is mainly used in the negative sense of the word. Arguments are also stressed that politicians use the main public's wish for more buildings with historical references in an ingratiating way to win popularity without actually caring about architecture. The different parties in the debate have issues finding a middle ground, since all parties feel that they themselves should decide how new buildings should be designed, as well as and who gets to decide the appearance. However they agree on that quality materials as well as connecting the architectural design to the area it's being built in is important for the result of how the building will be perceived regardless if the building is designed with or without historical references.

Title in original language: Användandet av historiska förebilder för gestaltning av ny bebyggelse –
En undersökning av olika perspektiv ur den samtida gestaltningsdebatten

Language of text: Swedish

Number of pages: 48

Keywords: historical references, classical architecture, debate, contemporary, classicism, pastiche

ISSN 1101-3303
2023:35

Förord

Att åsikterna går isär kring vad som är mer eller mindre tilltalande gestaltning är något som länge fascinerat mig, vilket också ledde till att jag valde det här ämnet för min uppsats. Det är fascinerande hur gestaltning av arkitektur kan väcka så starka känslor hos folk och engagera så många olika människor. Det har varit en ynnest att få ta del av så många olika perspektiv och åsikter kring gestaltning och att få utmana och nyansera mina egna förförståelser och åsikter i ämnet.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Ola Wetterberg för du tagit dig tid att alltid ge så värdefull kritik och uppmuntran under hela processen, trots att det tog lite längre tid än vad som var tänkt. Vidare vill jag tacka Rebecca Curling för ditt enorma stöd och för att du alltid motiverat och peppat mig under studietiden. Slutligen vill jag även tacka Melvin samt min övriga familj för er eviga stöttning och uppmuntran. Tack!

Johanna Ahlberg

Innehållsförteckning

1.	Inledning	12
1.1	Bakgrund.....	12
1.2	Forskningsläge.....	13
1.3	Problemformulering.....	15
1.4	Syfte och frågeställning	15
1.5	Begrepp och teoretisk referensram	16
1.6	Metod och material.....	18
1.7	Avgränsningar.....	20
2.	Undersökning	21
2.1	Presentation av de undersökta artiklarna	21
3.	Resultat.....	30
3.1	Argument för ny bebyggelse gestaltad med historiska förebilder	30
3.2	Argument mot ny bebyggelse gestaltad med historiska förebilder	31
3.3	Övriga argument	31
4.	Analys av resultat.....	33
4.1	Uttrycket klassisk stil och klassisk arkitektur.....	33
4.2	Klassisk arkitektur som motreaktion	35
4.3	Klassisk arkitektur som anpassning.....	36
4.4	Yta och innehåll	37
4.5	Klassisk arkitektur är det som allmänheten vill ha.....	39
5.	Slutsatser och diskussion.....	41
5.1	Slutsatser.....	41
5.2	Resultatet i förhållande till tidigare forskning.....	43
5.3	Vidare forskning	44

6. Sammanfattning	45
7. Referenslista	46
8. Figurförteckning.....	49

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Under de senaste drygt tio åren har en debatt pågått som grundar sig i diskussionen om vilken gestaltning ny bebyggelse ska uppföras i. Å ena sidan finns de som förespråkar att den moderna arkitekturen skall fortsätta blicka framåt, med olika nya varianter som grundar sig i modernistiska och funktionalistiska formspråk som präglade nybyggnationer mer eller mindre i drygt 80 år (Se Söderström, 2023, 3 april, samt Belatchew ur Sveriges Television, 2023, 6 mars). Å andra sidan finns de som förespråkar ett klassiskt och traditionellt formspråk med rötterna i de arkitekturstilar som dominerade stadsbilden innan funktionalismens intåg (Se Svensson ur Sveriges Television, 2023, 6 mars; Boström, 2023, 21 mars, samt Kjellmer, 2023, 6 mars).

Grupper i sociala medier som visar missnöje för nybyggnationer i modernt gestaltad arkitektur har under de senaste tio åren fått stora mängder anhängare och därav även ett visst samhällsinflytande. Exempelvis gruppen Arkitekturupproret säger sig representera allmänhetens åsikter och förespråkar *vacker och traditionellt inspirerad* gestaltning av arkitektur, samt vill väga upp för den modernistiska hegemoni som de menar finns i samhällsbyggandet idag (Arkitekturupproret, u.å.).

Den samtida gestaltungsdebatten grundar sig i den internationella debatt som uppstod mellan de som förespråkade modernism och de som förespråkade postmodernism under det sena 1970-talet. Då handlade det delvis om modernismens funktionella och minimalistiska formspråk och det klassicistiska och ofta maximalistiska formspråket i den postmodernistiska gestaltningen (Jencks, 1986).

Två svenska manifest som ger uttryck för den debatt som pågick under 1900-talet är *acceptera* (Asplund, m.fl., 1931) och *Farväl till funktionalismen!* (Asplund, 1980). Manifestet *acceptera* (Asplund, m.fl., 1931) ger bakgrund till hur arkitekturdebatten såg ut under tidigt 1930-tal. Asplund m.fl. (1931) kräver av läsaren att acceptera funktionalismen som den nya tidens historielösa arkitektur och manifestet ger perspektiv på den i grund ganska hårda retorik som fördes. Manifestet ger en bild av hur debattklimatet såg ut i funktionalismens begynnelse, något som sedan kontrades under 1980-talet med manifestet *Farväl till funktionalismen!* (Asplund, 1980) som speglar den reaktion som den postmodernistiska ideologin gav gentemot funktionalismen och modernismen. Paralleller kan dras till kritiken i *acceptera* och *Farväl till funktionalismen!* till den debatt som förs kring arkitektur idag, där de olika deltagande genrellt kan delas upp i två läger; de som är för modernt gestaltande och de som är för gestaltande med historiska förebilder. De som gärna vill se historiska förebilder hos nybyggnationer använder ofta funktionalismens och modernismens gestaltningar samt stadssaneringarna som utfördes på 1960-talet som exempel på hur vi inte ska agera idag vad gäller gestaltning och stadsplanering.

1.2 Forskningsläge

Följande avsnitt behandlar den forskning som rör den svenska debatten om gestaltningsmässig anpassning och dess intressekonflikter, samt hur allmänhetens åsikter ter sig.

Debatten kring gestaltning med historiska förebilder och pastisch

Tidigare forskning om den samtida gestaltningsdebatten har utförts i kandidatuppsatsen inom kulturvård *Ett nationalromantiskt mischmasch* (Henriksson, 2020) där författaren undersöker den samtida arkitekturdebatten i förhållande till en specifik byggnad som byggts i en stil inspirerad av nationalromantik. Sofia Henriksson använder diskursanalys och jämför lekmanperspektivet med expertperspektivet i en litteraturanalys. Fokuset för Henrikssons uppsats är argumenten kring den specifika byggnaden och berör ämnen som estetik och teknik. Uppsatsen ger perspektiv på vilka argument som används angående bland annat traditionell och modern arkitektur, identitet, autenticitet, ”fint och fult” och bevarande i förhållande till den specifika byggnaden. Resultatet visar bland annat att majoriteten av arkitekterna tar avstånd från den nya arkitektur som gestaltas traditionellt, samt anser sig veta bäst vad den stora massan har för behov vad gäller ny bebyggelse. Den stora massan däremot är ofta positivt inställd till traditionellt gestaltad arkitektur.

Perspektiv från den postmodernistiska gestaltningsdebatten ger arkitekturkritikern och professorn Fredric Jameson (1983) i artikeln *Post-modernism and the consumer society*, där han framhåller att det postmoderna användandet av klassicism inom arkitektonisk gestaltning är pastisch. Han menar att den arkitektoniska pastischen är en ”blank parody”; den imiterar, liksom parodin, men den gör det utan satir. Istället ter den sig tom, vilket han liknar vid att tala ett dött språk (s.113).

I relation till Jameson argumenterar arkitekten Charles Jencks (1986) i boken *What is post modernism?* för att pastischen är ett begrepp som de modernistiska arkitekterna använder för att förtrycka den postmodernistiska rörelsen och brukandet av klassicistiska arkitektoniska element. Jencks relaterar inte postmodernismen till den pastisch som Jameson tillskrivit den, utan anser snarare att det är ett skällsord som modernisterna använder i ett försök att upprätthålla status quo inom arkitekturen.

Rolf J. Goebel (2003) gör skillnad på pastisch och något som han kallar för arkitektonisk citation i sin artikel *Berlin's Architectural citations: Reconstruction, simulation, and the problem of historical authenticity*. Nybyggnationer i Berlin gestaltade med historiska förebilder är enligt Goebel inte nödvändigtvis pastischer eftersom de har en anknytning till det förflutna på platsen istället för att låna beståndsdelar fritt så som pastischer gör. Han kallar det för *architectural citation* istället för pastisch, eftersom det citerar tillbaka till bebyggelse som funnits tidigare på platsen till skillnad från den postmoderna stilen som Goebel med hjälp av Jameson (1983) definierar som en kopia där originalet aldrig har funnits. En central egenskap hos den postmodernistiska arkitekturen är enligt Jameson den nästan slumpmässiga blandningen av stilar som parafraseras i fasaderna. Det just den blandningen som gör att pastischen saknar historisk anknytning och autenticitet, vilket Goebel menar gör den platt.

Att vara innovativ eller att anpassa

Arkitekten John Sjöström (2010) resonerar i kapitlet *Anpassning ur Rum och Ansvar – sju frågor om stadsbyggnadskonst* kring hur arkitekterna behöver lära sig att bygga vidare i den karaktär som ett kvarter redan besitter snarare än att hela tiden försöka bryta mot traditionen och vara nyskapande. Sjöström framhåller att sedan funktionalismen fick sitt genomslag så har arkitekter skolats till att hela

tiden vara banbrytande i skapandet av ny arkitektur. Han anser att arkitekter i praktiken saknar ett historiskt perspektiv, samt att vi som samhälle behöver lära oss av den äldre bebyggelse uppskattas av allmänheten och som finns kvar istället för att upprepade gånger bygga nyskapande i stilar som snart kommer att bli omoderna och opopulära igen.

Catharina Sternudds (2007) avhandling *Bilder av småstaden* undersöker den diskurs och det åsiktsglapp som hon identifierat mellan allmänhet och arkitekter i relation till gestaltning av ny bebyggelse i en småstadsmiljö. Sternudds avhandling ger ett perspektiv på hur diskurser kring arkitektonisk gestaltning kan yttra sig. Forskningen delar upp diskursinnehållet i två lag – allmänhet och arkitekter – och tematiserar därefter diskursens olika nivåer. Sternudd undersöker idén om en modernistisk hegemoni inom arkitektkåren med småstaden Karlshamn som utgångspunkt i forskningen. Sternudd framhäver att småstaden till viss del är imaginär samt används som ett säljargument för småskalighet och trivsel som inte nödvändigtvis kommer att infinna sig på platsen bara för att den är gestaltad på ett visst sätt. Genom en enkätundersökning får Sternudd resultatet att den småskaliga bebyggelsen med traditionellt formspråk uppskattas i större utsträckning av allmänheten än Karlshamns modernistiska bebyggelse. Sternudd framhåller hur lekmän lägger stor vikt vid arkitekturens gestaltning, men att arkitekter snarare lägger vikten på kvalitet i form av exempelvis akustik och temperatur. Arkitekterna i undersökningen menar att ny bebyggelse gestaltad med historiska förebilder riskerar att bli pastisch, men att den kan undvika det genom att förankra gestaltningen i platsen som byggnaden uppförs i. Arkitekterna menar även att det blir en autenticitetsfråga eftersom det är oärligt att kopiera en annans verk, vilket vissa i undersökningen menar att man gör när inspiration tas från äldre bebyggelse vid gestaltning av ny. Inspirationen arkitekterna tar får gärna komma från samtida byggnader, men inte äldre;

”Varje arkitekt fångar uppenbarligen inte tiden som abstrakt idé – men att inspireras av aktuell arkitektur är mera tillåtet än att låna drag från byggnader på andra sidan gatan. Kravet på transformation och omtolkning gäller bara i förhållande till gamla förebilder”(s.168).

Sternudd visar på att arkitekter ofta bedömer intentionen och estetiken tillsammans, vilket skiljer dem från allmänheten som ofta endast fokuserar på byggnadens gestaltning. Studien visar även att arkitekter ofta känner att de axlar ett ansvar för stadsutvecklingen och känner därför ett behov av att sätta en tidens stämpel på den, ett eget uttryck från samtiden. Vidare påpekar hon att det vardagliga arkitektarbetet ofta präglas av ekonomiska faktorer först och främst, och att arkitekterna ofta inte har något annat val än att gestalta så ekonomiskt effektiva byggnader som möjligt.

Intressekonflikt mellan representanter för olika parter

Krister Olsson (2003) ger i doktorsavhandlingen *Från bevarande till skapande av värde* perspektiv på när en dialog istället blir en debatt där man inte kan bemöta varandras utgångspunkter och intentioner. Han tar avstamp i den konflikt som finns mellan kulturmiljövårdens yrkan på att bevara och det stora antal andra aktörer, privata och offentliga, som ofta har viljan att anpassa, utveckla och exploatera.. I sin studie visar Olsson att kommunikationen mellan olika parter inom planeringsprocessen ofta saknas, vilket leder till att det även saknas förståelse för motpartens argument och värderingssystem. Det leder i sin tur till missförstånd och konflikt. Detta är särskilt viktigt vid planering av den gemensamma fysiska miljön där brukare av miljön samt olika aktörer och myndigheter skall komma till tals och höras. De medborgare som främst påverkas är ofta de som inte har resurser att kunna komma till tals under processen.

Studier kring allmänhetens åsikt

I en studie utförd av SOM-institutet undersöks om göteborgarna vill ha mer nyproduktion av bebyggelse i klassisk stil (Andersson & Enström, 2021). Den klassiska stilen definieras i undersökningen utifrån fasadmaterialet sten, tegel och trä (s.59). Författarna framhåller att den klassiska stilen definieras på detta sätt för att det är så uttrycket används i gestaltungsdebatten. Göteborgs befolkning förväntas i studien definiera den klassiska stilen på ett liknande sätt. Undersökningen kartlägger vilken politisk ställning de deltagande har samt om det korrelerar med om de vill se mer nyproduktion i klassisk stil eller inte. Resultatet visar att det är jämnt spritt över anhängarna till partierna i Göteborgs kommunfullmäktige, samt att det finns ett stort stöd för nyproduktion i klassisk stil enligt definitionen ovan.

I en undersökning utförd av Novus och Kulturnyhetera undersöktes vad svenskarna anser om ny bebyggelse gestaltad i klassisk stil (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars). Den klassiska stilen definieras i undersökningen som "[...] den arkitektur som präglade stadsbilden i Sverige innan modernismens genombrott 1930, till exempel nationalromantik, jugend och 20-talsklassicism" (Kjellmer & Lundberg, 2023). Undersökningen utfördes i kölvattnet efter valåret 2022, där politiker tillhörande både högerpartier och vänsterpartier engagerade sig i gestaltungsfrågan. En av frågorna som ställdes var "I vilken utsträckning tycker du att man ska bygga nya hus i klassisk stil?" med definitionen av klassisk stil enligt den ovan. Resultatet blev att 44% av de 1059 som tillfrågats svarade att de ville se mer nybyggd klassisk arkitektur.

1.3 Problemformulering

Gestaltungsdebatten förekommer ofta i samband med stadsbyggnadsprojekt där ny bebyggelse ska tillkomma i en äldre stadsmiljö. Allmänheten uppfattar att de inte får komma till tals och önskar påverka gestaltungsningen av den nya bebyggelsen medan arkitekterna däremot är skolade i uppfattningen om att ny bebyggelse bör vara nyskapande och därav se ut på ett visst sätt (Sternudd, 2007). Diskursen som uppstått har skapat otaliga artiklar och nyhetsinslag där arkitekter, politiker och allmänhet argumenterar mot och med varandra. Uttryck som *klassisk arkitektur*, *traditionell arkitektur* och *pastisch* används för att beskriva den typ av nyuppförda byggnader som uppförts med historiska förebilder. Vad stilarna och begreppen innebär definieras sällan. Detta kan leda till glapp i debatten där risken finns att parterna som argumenterar menar olika saker under samma begrepp. Risken finns att man då inte möts i dialog utan att det stannar vid debatten.

1.4 Syfte och frågeställning

Syfte och målsättning

Uppsatsen syftar till att kartlägga argument för och emot användande av historiska förebilder för gestaltungsning av nya byggnader i en om 5 år avgränsad samtida arkitekturdebatt. Särskild uppmärksamhet läggs vid argument som relateras till begrepp som pastisch och klassisk arkitektur. Vidare undersöks även om de olika parterna möts i argumenten, vad som enar dem och vad som skiljer dem åt. Uppsatsens mål är att med artiklar ur den samtida gestaltungsdebatten ge perspektiv på vilka argument och begrepp som används, samt vilken innebörd som läggs i dem för att ge en nyanserad bild av hur gestaltungsdebatten ter sig.

Frågeställning

- I vilka sammanhang och av vilka företrädare framförs argument för och emot användande av historiska förebilder?
- Hur definieras den arkitektoniska gestaltning som i debatten beskrivs som klassisk arkitektur samt pastisch?
- Vilka argument används i gestaltungsdebatten och vad innebär argumenten?
- Finns det punkter i debatten där de som argumenterar möts i sina åsikter?

1.5 Begrepp och teoretisk referensram

I följande avsnitt förtydligas och förklaras vissa vanligt förekommande teoretiska begrepps innebörd. Begreppen Pastisch och Klassisk Arkitektur är mångtydiga och kräver mer fördjupad förklaring för att tydligt förstå vad de innebär när de används i debatten. Vidare presenteras de teoretiska förhållningssätt som utgör den teoretiska referensram som uppsatsen präglas av.

Perspektiv på begreppet "pastisch"

I boken *Pastiche: cultural memory in art, film, literature* framhåller Hoesterey (2001) hur pastischbegreppet använts historiskt. Det användes till en början i både positiv och negativ bemärkelse utan koppling till specifika stilideal. Under det sena 1970-talet blev pastisch istället förknippat med den postmodernistiska arkitekturens återupplivande av klassiska element och kompositioner och blev därmed, från att ha varit utan förknippat stilideal, förknippat med både det klassiska formspråket och den postmoderna ideologin, samt började användas som benämning för gestaltning där uttrycken är kopierade utan kreativitet. Under samma period fick begreppet den huvudsakliga negativa association som många förknippar det med idag.

Vidare beskriver Rose (1991) i artikeln *Post-Modern Pastiche* hur pastischbegreppet ibland används som ett annat ord för en förfälskning, vilket hon menar är fel eftersom pastischen inte ämnar vara original. Den arkitektoniska pastischen är enligt Rose inte en imitation av en äldre byggnad, utan en blandning av olika element tagna ur olika stilar som bildar en egen stil och menar att pastischbegreppet kan användas positivt eller neutralt i dessa fall. Att blanda stilar är inte negativt i sig, utan det är snarare stoffet som avgör pastischen blir positiv eller negativ, nyskapande eller kopierande.

Perspektiv på uttrycket "klassisk arkitektur"

Den klassiska arkitekturen kan syfta till den linjära tradition av klassicistiskt byggande som Eisenman (1984, s.154ff.) menar pågått sedan 1400-talet. Eisenman framhåller att det inom arkitekturen finns tre fiktioner; representationen, förnuftet och historien. De tre fiktionerna utgör tillsammans idén om *det klassiska*. Eisenman menar att den klassiska traditionen inte bröts under funktionalismen och modernismen trots avbrottet rent stilistiskt och ideologiskt, eftersom de tre fiktionerna förblev orubbade. Funktionalismens vilja att bryta från den klassiska traditionen gör att den förhåller sig till det klassiska, vilket även sätter in den i ledet av den linjära klassiska traditionen. Eisenman betraktar det klassiska som en kontinuitet som ännu ej har brutits.

Förtydligande kring övriga begrepp

- Media – Dagstidningar, blogginlägg, tidskrifter, nyhetsrapporteringar. Ej sociala medier.
- Modern arkitektur – Inom ramen för studien är modern arkitektur nära förknippad med de modernistiska idealen. Den modernt gestaltade arkitekturen är i det här sammanhanget den arkitektur som byggs som inte tydligt har några historiska förebilder, eller där de historiska förebilderna är präglade av modernismens principer och ideal med material så som betong, glas och olika metaller som fasadkomponenter.
- Samtid – Samtiden avgränsas i det här sammanhanget från 2018 till 2023.

Arkitekturteori med utgångspunkt i den klassiska läran

Curtis (1984) ger i artikeln *Pastiche v Practice: perspectives on some recent classicisms* perspektiv på hur gränsen kan dras mellan vad han kallar ytlig pastisch och genuint nyskapande inom den postmodernistiska arkitekturdebatten. Curtis anser att idén om att modernismen helt bortser från det förflutna är felaktig eftersom principerna som användes, exempelvis rumsdisposition, härstammar i den klassiska läran och endast omformats och anpassats på ett sätt som passade det nya ändamålet. Således menar Curtis att inget som skapas är nytt i idén, utan söker egentligen bara samband mellan existerande mönster i samhället och konstarnas.

Curtis anser även att en distinktion krävs mellan att använda de klassiska formerna samt dess innehåll på ett nytänkande sätt och att endast samla ett antal klassiska beståndsdelar och använda dem utan att ha någon tanke bakom det. Detta skapande utan ideologi menar Curtis gör de klassiska aspekterna till platt pastisch där de endast finns till för det estetiska ändamålet. Det handlar inte om antalet uttryck eller stilen på uttrycken, utan snarare att sammanfoga dem i en ny konstellation och därefter basera konstellationen på principer snarare än ren estetik. Pastisch är inte grundad i ideologi och saknar princip. Pastischen är endast estetik.

Vidare diskuterar Curtis tradition. Han menar att traditionen inte är ytlig, utan den innebär engagemang och innehåll, den innehåller själ och omtanke till äldre former och principer. Genom att ta hänsyn till principerna kan man också föra den klassiska traditionen vidare och vara nyskapande. Han belyser att det är i just hur nyskapande den nya klassiska bebyggelsen är som påverkar om den är lyckad eller inte. Tidigare formers själ måste komma till uttryck utan att vara kopierade och inklistrade. Utan principer, teman och nyskapande idéer förlorar arkitekturen sig själv i ytlighet och tappar därmed värde. Är klassicismen medveten om sitt syfte, sin princip, så låt den jämföras med annan klassicism. Påstår man att det instället är en ny stil, så bör den istället jämföras med traditionen av nyskapande bebyggelse menar Curtis.

Ytterligare ett teoretiskt perspektiv redogör Girouard (1986) för i artikeln *Creation or Pastiche? The uses and abuses of Classicism* för ett perspektiv på pastisch i förhållande till klassicistiskt gestaltande av arkitektur. Girouard framhåller att pastischbegreppet i konkret bemärkelse betyder ett konstnärligt verk i stil av en redan känd konstnär. Girouard särskiljer inte den klassiska läran från klassicismen, utan använder begreppen klassisk och klassicistisk enligt *The five orders of Architecture*, en bok av Giacomo Barozzi da Vignola från 1562, som i detalj beskriver vad den antika klassiska arkitekturen utgörs av, från kolumnen till komposition, och som länge var den enda uppfattning och principer som präglade arkitekturens utformning ("The Five Orders of Architecture", 2022).

Girouard argumenterar för att all ny bebyggelse som inspirerats av den klassiska traditionen inte är pastisch. Ur arkitekters synvinkel kan en genomarbetad och försiktigt komponerad byggnad i klassik

utformning ses som en *god pastisch*. En mindre genomarbetad byggnad präglad ekonomiska nedskärningar kan däremot med rätta kan kallas endast *pastisch*. Att använda sig av pastischbegreppet för att beskriva alla nya byggnader med klassicistisk gestaltning är enligt Girouard förminskande eftersom det framställer stilen som bakåtsträvande, konservativ och kopierande. Det delar upp vår historia i bebyggelse som tillhör vår tid och bebyggelse som är pastisch, som bara passar i vissa sammanhang, exempelvis som konstmuséer och andra institutionella byggnader.

Istället menar han att följa den klassiska traditionen och att bygga i klassicistisk stil är något som tillåter kreativitet, vilket vi sett eftersom stilen repeterats i nya tolkningar gång på gång under tusentals år. Han menar däremot inte att klassicismen och den klassiska läran behöver vara puristisk, utan framhåller att klassicismen är cyklisk, men inte uttråkande repetitiv, eftersom det vid varje ny cykel tillkommit nya material, nya typer av byggnader och nya behov. I grunden utgörs den dock av samma principer. Vidare framhåller Girouard att den klassiska arkitekturen erkänt är inspiration till några av de mest kända modernistiska byggnaderna. Girouard anser dock inte att klassicismen och den klassiska läran är ett universellt svar, utan snarare att många olika stilar bör få och kunna existera sida vid sida. Klassicismen är inte den sanna arkitekturen menar han, utan en i raden traditioner som man som arkitekt kan förhålla sig till.

1.6 Metod och material

I följande kapitel presenteras de metoder och material som använts i studien.

Exempelstudie

Uppsatsens material utgörs till stor del av dagstidningsartiklar. De artiklar som valts ut representerar exempel på de mest vanligt förekommande argumenten i den samtida gestaltungsdebatten. Det finns fler artiklar som behandlar samma diskussion med argument av samma karaktär, men bedömnigen gjordes att innehållet blev mättat. Artiklarna har valts ut baserat på vilken karaktär argumenten som presenteras har, samt vilken vinkling. Kriterierna för urvalet har varit att argument för eller mot gestaltande med historiska förebilder skall förekomma. Urvalet baseras också på vilken vinkling debattören har, där ett brett urval av debattörer med olika bakgrund har tagits med för att studien ska vara representativ för verkligheten.

Materialet har identifierats via sökningar på google efter specifika begrepp så som *klassisk arkitektur*, *arkitektur*, *klassicism* och *pastisch*. Sökningar med samma begrepp har även skett via de större dagstidningarnas hemsidor, så som GöteborgsPosten, Sydsvenskan, Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Även tidskrifterna *Arkitekten* och *Arkitektur* har använts med fokus på sökorden *klassisk stil*, *klassicism* samt *pastisch*. Diskursen avgränsas främst i gestaltungsdebatten med tidsomfånget 2018-2023. Åsikterna i artiklarna är de debatterandes egna. Materialet har insamlats under våren 2023. I källförteckningen i slutet av uppsatsen listas artiklarna under en separat rubrik istället för att vara listade tillsammans med alla andra referenser, detta för att det ska underlätta att hitta bland artiklarna.

Textanalys av argumenten i debatten

Med utgångspunkt i den teoretiska referensramen identifieras olika centrala teman kring historiska förebilder i den samtida nybyggda arkitekturen. De enskilda fallen studeras och tematiseras genom att söka efter argument för och mot historiska förebilder i dem. Argumenten sammanställs tematiskt och analyseras därefter genom förhållningssätten i den teoretiska referensram samt de teoretiska begrepp

som presenterats i tidigare kapitel, där likheter och skillnader med de teoretiska förhållningssätten försöker identifieras. Uppsatsen präglas även övergripande av ett diskursteoretiskt förhållningssätt som grundar sig i uppfattningen om att diskurser utgörs av kommunikativa händelser som påverkar varandra (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Kommunikativa händelser kan vara exempelvis artiklar och nyhetsinslag. Uppsatsen präglas även av ett kvalitativt induktivt förhållningssätt.

Samtliga analyserade texter

Nedan presenteras samtliga texter som analyserats i uppsatsen indelade under generella teman kring det som artikeln berör.

Artiklar som rör den generella gestaltungsdebatten

- *Kulturnyheterna Special: Fint eller fult?* (Sveriges Television, 2023, 6 mars): Arkitekten Rahel Belatchew och arkitekten Albert Svensson.
- *Invånare får rösta om förslag på klassisk arkitektur i Upplands Väsby.* Arkitekten. (Gunne, 2021, 28 januari): Arkitekturhistorikern Magnus Rönn, politikern Anders Rosén och stadsarkitekt Lena Nordenlöw.
- *Kärleksfull femtiotalspastisch i Blackeberg.* Arkitektur. (2018, 20 november): Arkitekturprofessorn Claes Caldenby.
- *Vill man bo in en homogen bubbla av inbillad dåtid så finns redan Jakriborg.* Göteborgsposten (2023, 3 april): Byggnadsinsjengören Kajsa Söderström.
- *Sverige behöver mer klassisk arkitektur - inte mindre.* Göteborgsposten (2023, 21 mars): Ledarskribenten Håkan Boström.
- *S i Göteborg: "Staden blir fulare för varje nytt hus".* SVT-nyheter (Kjellmer, 2023, 6 mars): Politikern Johannes Hulter och stadsarkitekt Björn Siesjö.

Skeppsbron i Göteborg

- *Håll en armlängds avstånd till Skeppsbrons arkitektur.* Expressen (2020, 25 mars): Arkitekten Mikael Frej.
- *P-platser för en miljon per styck - Göteborgs nya finrum berör och upprör.* Dagens nyheter (Näslund, 2020, 25 mars): Politikern Jonas Attenius.

Ekmansgatan 5 i Göteborg

- *Klassisk stil räcker inte.* Tidskriften Arkitektur (2023, 10 januari): Arkitekturprofessorn Claes Caldenby.
- *Skrattretande att fördöma klassicistiskt experiment.* Tidskriften Arkitektur (2023, 19 april): Arkitekturprofessorn Thomas Hellquist.
- *Den klassiska arkitekturen är usel!* Tidskriften Arkitekten (2022, 8 september): Arkitekten Nils Freckeus.

Sammanfattning av de deltagandes yrkesroller

Sammantaget utgörs de deltagande i debatten av:

- Arkitekter (4st)
- Stadsarkitekter (2st)
- Arkitekturprofessor (2st)
- Arkitekturhistoriker (1st)
- Byggnadsingenjör (1st)
- Politiker (3st)
- Ledarskribent (1st)

Den oftast förekommande yrkesgruppen i urvalet av artiklar är arkitekter.

1.7 Avgränsningar

Samtidsdebatten avgränsas med ett omfång om fem år. Uppsatsen behandlar endast debatten i Sverige. Uppsatsen ämnar att behandla artiklar utan att lägga något värde i vilken del av Sverige som fallet debatteras i, men hänsyn tas till att det skrivs fler artiklar kring vissa specifika fall samt att vissa städer är mer vanligt förekommande i debatten än andra. I uppsatsen behandlas endast fall i stadsmiljöer. Studien fokuseras främst på den estetiska aspekten av debatten och därför behandlas inte byggnadsteknik och andra tekniska aspekter.

Exempelstudien är avgränsad till de utvalda fallen. Vissa argument ur debatten är inte inkluderade av innehållsmässiga skäl då argumenten inte varit relevanta för studien. Studien ämnar att vara objektiv.

2. Undersökning

Nedan presenteras de artiklar som använts i undersökningen som kortfattade referat.

2.1 Presentation av de undersökta artiklarna

Artiklarna kommer från den samtida debatten i dagstidningar online och innehåller alla argument för eller emot gestaltning av nybyggnationer med historiska förebilder. Fallen har valts ut med hänsyn till ståndpunkt samt yrkesroll för att få en representativ bild av debatten och de som deltar i den. Skribentens eller intervjuobjektets yrkesroll definieras och kontexten kring artikeln definieras.

Kulturnyheterna Special: Fint eller fult?

I en debatt som sändes av Kulturnyheterna Special (Sveriges Television, 2023, 6 mars) diskuteras hur den samtida nybyggda arkitekturen bör gestaltas. Deltagande är bland andra arkitekterna Rahel Belatchew och Albert Svensson. Diskussionen rör sig mellan hur bebyggelse ska gestaltas, varför den moderna bebyggelsen ser ut som den gör, om man får bygga i klassisk stil, samt vilka problem som finns inom arkitektkåren och byggbranschen. Klassisk arkitektur definieras i debatten som arkitektur från sent 1800-tal till 1920-talet.

Arkitekten Belatchew förespråkar samtida arkitektur och vill inte fokusera så mycket på modernismen. Hon särskiljer modernism och samtida arkitektur och menar att den samtida arkitekturen är väldigt präglad av ekonomi och hållbarhet som en reflektion av samtiden. Enligt henne är bebyggelsens gestaltning en ickefråga och att det som skapar kvalitet inom arkitektur snarare är kvaliteter som ljus och skugga samt massa och tomrum. Belatchew anser även att det går att plocka från olika stilar, ”sampla”, och att man inte behöver följa en specifik stil, men samtidigt framhåller hon att nuet bör spegla nuet, och då går det inte att kopiera äldre stilar.

Svensson anser däremot att samtiden är vad vi gör den till; vill vi bygga i klassisk stil idag så är även det ett uttryck för samtiden. Han kritiserar dagens arkitekter och menar att de inte vågar prata om stil. Vidare påpekar han att om bebyggelsens utseende inte spelar någon roll som Belatchew menar, så borde vi kunna bygga i klassisk stil istället för modernistisk stil. Svensson anser att produktionen av nybyggnationer blivit kidnappad av modernistiska stilideal, och att modernismen som grundidé var dålig och dömd att misslyckas. Det är dags för klassiskt gestaltad arkitektur igen menar han.

Belatchew anser däremot att arkitekturen blivit kidnappad av produktionsmetoden, att det vi ser idag inte längre speglar de ideal som modernismen förespråkade samt att det därför inte heller kan kallas för modernism. Arkitekterna styr enligt henne inte hur bebyggelsen ser ut i slutändan, utan det är produktionen som styr.

I gestaltungsfrågan ställer sig Belatchew och Svensson på olika sidor; Belatchew anser att fokuset måste ligga på helheten, att rummen inuti byggnaden är lika viktiga som fasaden, samt att det måste ses som en helhet, vilket Svensson inte håller med om; det är fler som upplever fasaden av en byggnad och därför måste den tilltala allmänheten.

Invånare får rösta om förslag på klassisk arkitektur i Upplands Väsby

I en artikel ur tidskriften Arkitekten (Gunne, 2021, 28 januari) diskuteras en nybyggnation av ett kvarter i Upplands Väsby där invånarna fick rösta om hur bebyggelsen skulle gestaltas. Av de sex förslagen var

tre av byggnaderna gestaltade i 1920-tals klassicism, en i nationalromantiskt utförande och övriga i en blandning av äldre stilar, främst från sekelskiftet 1800-1900. Journalisten Nina Gunne intervjuar arkitekturforskaren Magnus Rönn som ställer sig kritisk till att bebyggelsen inte är en nytolkning av äldre stilar, utan att dess utförande är skapat för att se ut som bebyggelse från en annan tidsperiod än vad de faktiskt är. Vidare beskriver Rönn hur tävlingen helt delar upp arkitektur i exteriör respektive innehåll, något som han ställer sig kritisk till. Han menar att tävlingen reducerar arkitekturen till endast en fråga om fasad i och med att inga krav ställts på interiören, vilket han anser är problematiskt.

Även politikern Anders Rosén är kritisk till att bebyggelsen inte är tolkningar av en äldre stil, utan snarare kopior av äldre stilideal som varken passar in på platsen estetisk eller historiskt;

”Jag är mycket kritisk till att politiker styr hur arkitekter ska tänka. Uppdraget till professionen kunde ha varit att tolka kvaliteterna i den klassiska arkitekturen till modern form. Nu har vi fått pastischer som inte alls harmoniserar med övrig bebyggelse eller vår lokalhistoria [...]”.

Rosén menar även att omständigheterna kring tävlingen inte har gått rätt till; den enkät som tävlingen grundar sig på låg endast ute under några veckor och endast en procent av kommunens invånare svarade på den. Vidare beskrivs det på kommunens hemsida att tävlingen bygger på antagandet att medborgarna vill ha mer arkitektur i klassiskt utförande. Rosén menar att det inte går att tolka det som att kommunens invånare vill ha klassisk arkitektur utifrån enkätsvaren eftersom urvalet inte är representativt. Inom tävlingens ramar finns inte heller något alternativ för de som inte vill ha klassisk arkitektur. Rosén anser att det är problematiskt att en medborgarenkät används för att främja en viss politisk idé.

Upplands Väsby stadsarkitekt Lena Nordenlöw har varit med i processen att välja ut de olika bidragen i omröstningen. Hon anser att de äldre stilarna kan fungera som inspiration, men att den nya bebyggelsen måste anpassas till platsen och omgivningen som den byggs på.

Fig. 1. Ett av de vinnande bidragen ur tävlingen från Upplands Väsby kommun. (Faksimil av illustration. *Upplands Väsby Kommun*. Hämtad 28 maj 2023).

I artikeln förhåller sig Rönn och Rosén till omröstningen på ett liknande sätt, där de menar att den inte har gått helt rätt till. De förhåller sig även snarlikt till byggnadernas gestaltning, där de menar att den är tagen ur sitt sammanhang utan att vara kopplad till platsens historia, vilket även Nordenlöw håller med om.

Håll en armlängds avstånd till Skeppsbrons arkitektur

I en debattartikel i Expressen ställer sig arkitekten Mikael Frej kritisk till att socialdemokraterna i Göteborg uttalar sig om hur ny bebyggelse på Skeppsbron skall gestaltas (2020, 25 mars). Frej menar att faktumet att politiker lägger sig i frågan om gestaltning kan bidra till polarisering och tror inte att S har ett genuint intresse för arkitektur, utan använder det som ett sätt att ställa sig på folkets sida. Socialdemokraterna har uttalat sig om att de vill ha mer traditionell och klassisk arkitektur. Situationen menar Frej grundar sig i de grupper som vuxit fram de senaste 15 åren som förespråkar förändring inom den arkitektoniska gestaltningen. Han tar upp Arkitekturupproret som exempel för de som förespråkar traditionell arkitektur, och menar att gruppen har bidragit till att polarisera debattklimatet där den ena sidan sägs representera allmänheten, och att allmänheten i fråga kräver klassisk arkitektur, medan den andra sidan sägs utgöras av en elit som vägrar bygga det som folk vill ha. Kultur och konst ska vara fria från att politiker lägger sig i enligt Frej.

P-platser för en miljon per styck - Göteborgs nya finrum berör och upprör

Socialdemokraterna i Göteborg har ställt krav på att den nya bebyggelsen i området Skeppsbron i Göteborg skall gestaltas i klassisk och traditionell stil. I en artikel från Dagens Nyheter förklarar socialdemokraten Jonas Attenius att stilen på den nya bebyggelsen ska präglas av "hamn- och skeppsbyggarstadens särart och historia" (Näslund, 2020, 25 mars). Med klassisk stil menar Attenius stenhus, röda tak, god kvalitet och med en anspelning på landshövdingehus. Han påpekar att Göteborg består av många olika byggnadsstilar, och att det som byggs måste smälta in bland dem. Han anser även att han som folkvald politiker har rätt att ge direktiv om hur bebyggelse skall gestaltas, och ser det som en fråga om demokrati; "det kan inte bara få vara en elitistisk samling experter som ska göra den typen av bedömningar". Vidare lägger han till att "[man ska] givetvis ha respekt för arkitektskrået och deras kompetens". En av anledningarna till att socialdemokraterna vill se mer klassisk arkitektur på Skeppsbron är för att det redan finns många "klassiska stenhus" där, och att den nya bebyggelsen bör smälta in i den miljön samt framhåller att "Vackra hus gör något med själen, det skapar trivsel".

Han tar som kontrast upp ett exempel på ett område som han var involverad i som inte blev så lyckat; Backaplansområdet (2008-2018). Han kallar området för fyrkantigt och själlöst, samt att det är tidstypiskt för åren 2008-2018.

Attenius vill att mer bebyggelse i klassisk och traditionell gestaltning ska uppföras för att bebyggelsen ska passa in mer i stadsbilden. Den klassiska gestaltningen definieras bland annat som stenhus och röda tak. Han anser att arkitektskrået är elitistiskt och att allmänheten bör få tycka till mer.

Kärleksfull femtiotalspastisch i Blackeberg

I artikeln *Kärleksfull femtiotalspastisch i Blackeberg* ur tidskriften *Arkitektur* beskriver arkitekten och arkitekturhistorikern Claes Caldenby (2018, 20 november) en nybyggnation i Blackeberg som en 1950-talspastisch. Caldenby framhåller att arkitekters förhållande till pastischer ofta är problematiska eftersom de förknippar pastisch med plagiarism och bristande kreativitet. Han beskriver att det samtidigt finns en paradox inom arkitekturvetenskapen där det är accepterat att ta inspiration och låna från modernismen men inte från andra arkitekturstilar, trots att modernismens ursprungliga tanke var att just vara en historielös arkitektur.

Caldenby beskriver i artikeln hur det i kvarteret Bornholmaren i Blackeberg sedan 2015 tillkommit ny bebyggelse som passar in bland områdets 1950-tals lamell- och punkthus. Bebyggelsen är enligt Caldenby omsorgsfullt utformad i en kärleksfull femtiotalspastisch som anpassats väl till områdets redan existerande bebyggelse.

Han ställer sig positiv till arkitektoniska pastischer så länge utformningen sker med omsorg och anpassas till områdets bebyggelse.

Vill man bo in en homogen bubbla av inbillad dåtid så finns redan Jakriborg

I Göteborgsposten argumenterar byggnadsingenjören Kajsa Söderström (2023, 3 april) mot gruppen Arkitekturupprorets syn på vad som är god arkitektur och menar att det som framhålls som klassisk arkitektur är en låtsasstil som saknar kreativitet. Arkitekturupproret är en grupp som i sina medier driver frågan om att mer klassisk arkitektur behöver byggas i Sverige. Söderström ifrågasätter även vad som

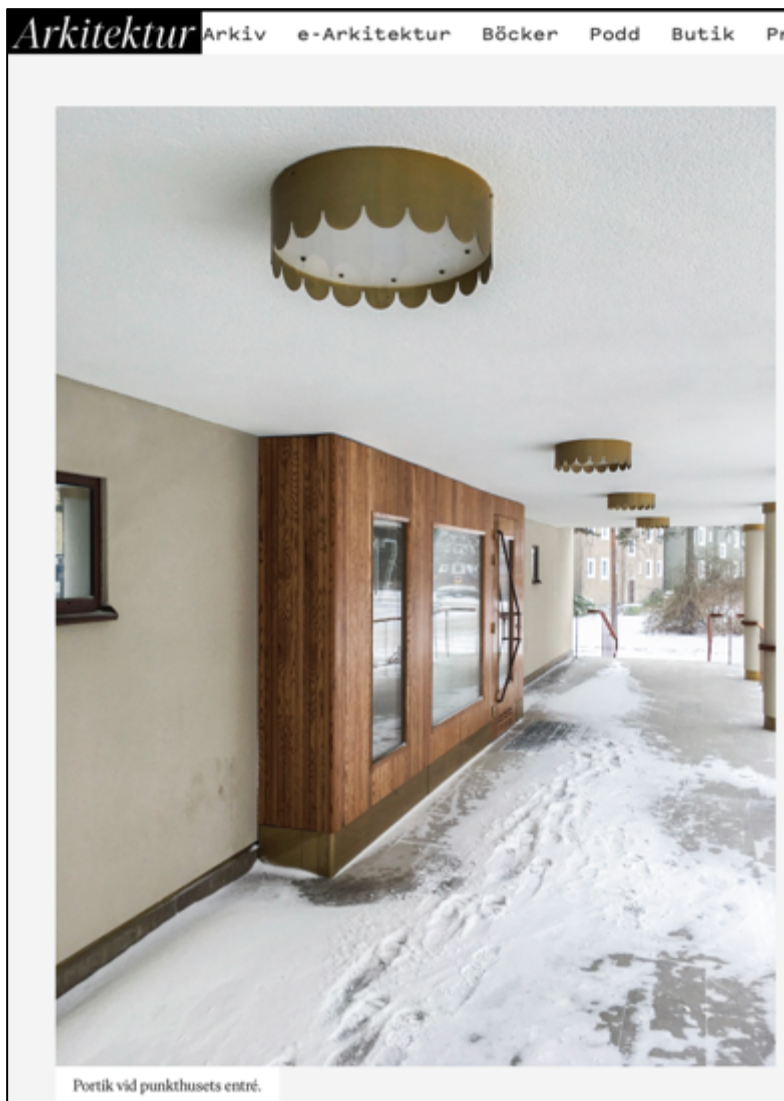

Fig. 2. En portik till byggnaden som Caldenby benämner som 1950-talspastisch. (Faksimil av fotografi. *Arkitektur*; Caldenby, C. Hämtad 25 juli 2023).

egentligen definierar den klassiska stil som arkitekturupproret vill ha, och menar att stilarna som framhålls på deras hemsida är ett ihopkok stilar från det sena 1800-talet till det tidiga 1900-talet.

Vidare ifrågasätter Söderström även vem som ska avgöra vad som är vacker och ful arkitektur samt att diskussionen snarare borde handla om funktion istället för estetik. Hon påpekar även att samtids människor har rätt till att vara med och gestalta sin egen stad. Att imitera en äldre stil bara kan leda till usel arkitektur eftersom den aldrig kommer att se ut som att den är byggd under den period som stilen efterliknar, menar hon. Den goda arkitekturen speglar istället samtiden enligt Söderström, och framhåller samtidigt att det är någon idé att imitera funktionalismen heller.

Söderström ifrågasätter vad som definierar den klassiska arkitekturen som vissa grupper förespråkar och frågar sig även vem som ska få avgöra vad som är vacker arkitektur. Vidare anser hon att diskussionen istället behöver handla om funktion och inte estetik, samt att god arkitektur inte bör låna från varken sekelskiftesarkitektur eller modernistisk arkitektur.

Sverige behöver mer klassisk arkitektur - inte mindre

Göteborgspostens ledarskribent Håkan Boström anser att den modernistiska arkitekturen har fått ta för mycket plats i Sverige och menar att vi behöver mer klassisk arkitektur för att återställa balansen i stadsbilden (2023, 21 mars). Han anser att byggbolagen och arkitektkåren har en nästintill fientlig inställning till klassiska och traditionella gestaltningar i arkitekturen. Vidare anser han att den äldre bebyggelsens uttryck, proportioner och material är mer personligt, till skillnad från den modernistiska arkitekturen och dess arkitekter som han menar ser fasaddekoration som något som är "förljuget". Författaren framhåller att arkitekterna innan år 1930 inte ritade hus för att vara ett uttryck för sin tid, utan snarare lånade och kopierade från äldre stilar utan att se den klassiska arkitekturen som en enhetlig stil.

Boström (2023, 21 mars) framhåller att grundtanken inom modernismen var att strömlinjeforma människorna att blicka framåt och inte knyta an till historien och han resonerar kring att det inte är så konstigt att man bygger hus som enligt honom ser ut som fyrkantiga lådor idag eftersom byggherrarna uppskattar simpliciteten ur ett ekonomiskt- och effektivitetsperspektiv. Arkitekterna menar han är: "Maktlösa arkitekter som arbetar på kapitalets beställning håller i stället hårt i sitt kulturella kapital. De vill inte tappa i social status". Han drar paralleller till efterkrigstidens Tyskland och menar att om de kunde återuppbygga Berlins bebyggelse i gammal stil så kan vi också göra det nu.

Boström anser att den klassiska arkitekturen behövs för att väga upp mot den modernistiska i stadsbilden. Han tycker även att arkitekter och byggbolagens inställning till klassisk arkitektur är negativ. Den klassiska arkitekturen behövs enligt honom för att den är vacker samt för att knyta an till historien.

S i Göteborg: "Staden blir fulare för varje nytt hus" samt Nära hälften av svenskarna vill ha nya hus i klassisk stil

I en intervju med SVT-nyheter (Kjellmer, 2023, 6 mars) påstår det socialdemokratiska kommunalrådet Johannes Hulter att allmänheten inte vill ha bebyggelse som ser ut som lådor, utan att de snarare vill ha arkitektur i klassisk stil med hänvisning till en undersökning av Novus och Kulturnyheter (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars). Hulter framhäver att det nya huset som byggts på Ekmansgatan 5 i Göteborg är ett bra exempel på hur man kan bygga nytt i klassisk *förmodernistisk* stil, samt att byggnaden speglar den stil som allmänheten vill ha. Han anser att folket ska få bestämma hur nybyggnationer gestaltas, inte experterna.

Fig. 3. Tham & Videgårds förslag till Nya konst i Göteborg. (Visionsbild. *Tham & Videgård*, 2021).

Fig. 4 . Socialdemokraternas förslag till Nya Konst i Göteborg. (Faksimil av visionsbild. *Dagens Nyheter*; Jesper Hallén/Socialdemokraterna. Hämtad 25 juli 2023).

Förslaget på den nya byggnad av arkitektbyrån Tham & Videgård som ska inhysa Konstnärliga Fakulteten vid Götaplatsen i Göteborg ansågs ej lämplig ur en estetisk synpunkt av socialdemokraterna, som tog fram en egen skiss över hur de ansåg att byggnaden skulle se ut. Den byggnad som föreslogs av dem hade mer traditionellt utformade fönster och valv, som ämnade att passa bättre in på platsen än den moderna byggnad som föreslagits. Göteborgs stadsarkitekt Björn Siesjö anser att socialdemokraternas agerande är en "totalitär ryggmärgsreflex" vilket Hulter inte håller med om; han anser istället att samhället har för stor respekt för arkitektkåren och att det till stor del är arkitekternas fel att den nya bebyggelsen i Göteborg inte uppskattas av allmänheten (Kjellmer, 2023, 6 mars).

Vidare beskriver Hulter Lisebergshotellet Curiosas 1920-tals inspirerade fasader som "en provkarta för hur man kan bygga" och menar att stilarna reflekterar det som allmänheten vill ha vad gäller nybyggd arkitektur.

Hulter menar att allmänheten vill ha bebyggelse i klassisk stil och att byggnaden på Ekmansgatan 5 är ett bra exempel på hur bebyggelse kan gestaltas klassiskt. Samhället har enligt Hulter för stor respekt för arkitektskrået. Siesjö anser att som politiker lägga sig i hur arkitektur ska gestaltas är totalitärt beteende.

Fig. 5. Nya Hotell Grand Curiosa i Göteborg. (Fotografi. *Wikimedia*; Mattias Blomgren, CC BY-SA 4.0. 16 april 2023).

Klassisk stil räcker inte

Arkitekturhistorikern Claes Caldenby (2023, 10 januari) analyserar i tidskriften *Arkitektur* det nybyggda huset på Ekmansgatan 5 i Göteborg. Byggnaden är uppförd i en 1920-tals klassicistisk stil och Caldenby anser att byggnaden saknar den finess som klassicismen från 1920-talet besitter. Med plastiga detaljer, gjutna betongpilastrar och udda proportioner i förhållande till antalet våningar likställer han byggnaden vid den "prefabklassicism" som han menar byggdes under 1980-talet. Han framhåller att en del i att byggnaden inte håller måttet är att utsidan inte speglar insidan, men att detta snarare beror på den

moderna byggnadsstandarden som är präglad av ekonomiska nedskärningar snarare än att byggnaden är fel i idén, han förklarar: ”Det är klassicism ’enligt boken’, men dessvärre också svenskt bygge enligt boken. De två trivs inte tillsammans, lika lite som modernismen trivs med samtida svenskt bygge.” Caldenby framhåller att det finns god och sämre klassicism, men att det i slutändan alltid är kvaliteten på byggnaden som avgör om den är god eller inte, oavsett stil. Caldenby ser inte att det är möjligt att bygga god arkitektur i klassisk stil idag, främst för att byggnadskvaliteten är så präglad av ekonomiska faktorer.

Fig. 6. Byggnaden som uppförts i 1920-tals klassicistisk stil på Ekmansgatan 5 (Faksimil av fotografi. *Arkitekten*; Caldenby, C. Hämtad 25 juli 2023).

Skrattretande att fördöma klassicistiskt experiment

I tidskriften *Arkitekten* argumenterar arkitekturprofessor Thomas Hellquist (2023, 19 april) mot Caldenbys (2023, 10 januari) kritik mot nybyggnationen på Ekmansgatan 5 i Göteborg och kallar det för alarmistiskt. Hellquist menar att arkitekterna trots allt lyckats bemästra ett vanligt punkthus och omvandlat det till en välkomponerad fasad där klassicismen är väl representerad, och anser att Caldenbys kritik är obefogad. Vidare framhåller Hellquist att betongskarvarna på pillastrarna på byggnaden som fått kritik av Caldenby (2023, 10 januari) sitter där skarvarna på vilken klassicistisk byggnad som skulle haft dem om de var uppförda i sten. Vidare menar Hellquist att

med tanke på den försvinnande mängd moderna hus som byggs enligt klassiska principer så borde mindre alarmsim råda, och arkitekterna borde se på experimenten med klassicism med spänning istället för kritik. Han anser att man måste få prova att bygga klassiskt, och att faktumet att den klassiska byggnaden ens kunnat byggas tyder på att det finns behov och vilja av det.

Hellquist anser att man måste se på det nybyggda huset på Ekmansgatan 5 som ett spännande experiment snarare än att bete sig alarmistiskt kring det.

Den klassiska arkitekturen är usel!

I tidskriften *Arkitekten* beskriver arkitekten Nils Freckeus (2022, 8 september) hur den klassiska arkitekturen enligt honom själv är ”unik och usel” eftersom den kopierar redan existerande arkitekturstilar. Han menar att begreppet klassisk arkitektur är en plattityd, samt att det är farligt med plattityder eftersom de kan fyllas med egna uppfattningar. Han är rädd att det kommer att bli en upprepning av den postmoderna arkitekturen fast i sämre utförande, eftersom man under postmodernismen hade en vision med arkitekturen som gestaltades med historiska förebilder. Nu låter sig både arkitekter och byggherrar påverkas för mycket om debatten om vad allmänheten vill ha för stilar och arkitekturen med historiska förebilder kallar Freckeus för färglada platta pastischer som har som enda syfte att tillfredsställa allmänhetens önskan om klassisk arkitektur. Han ställer sig positiv till byggnaden på Ekmansgatan 5, och menar att den är välgestaltad utifrån en traditionell stil. Vidare beskriver han att man inte åstadkommer vacker bebyggelse genom att kopiera, utan att lära sig av historien. Han yrkar för att man som arkitekt istället ska gå tillbaka till den klassiska läran och göra rätt, för att det inte ska bli en pastisch.

Freckeus anser att den klassiska arkitekturen kopierar äldre stilideal vilket gör den platt och dålig. Han anser även att den klassiska arkitekturen används som ett sätt att tillfredsställa allmänhetens önskemål.

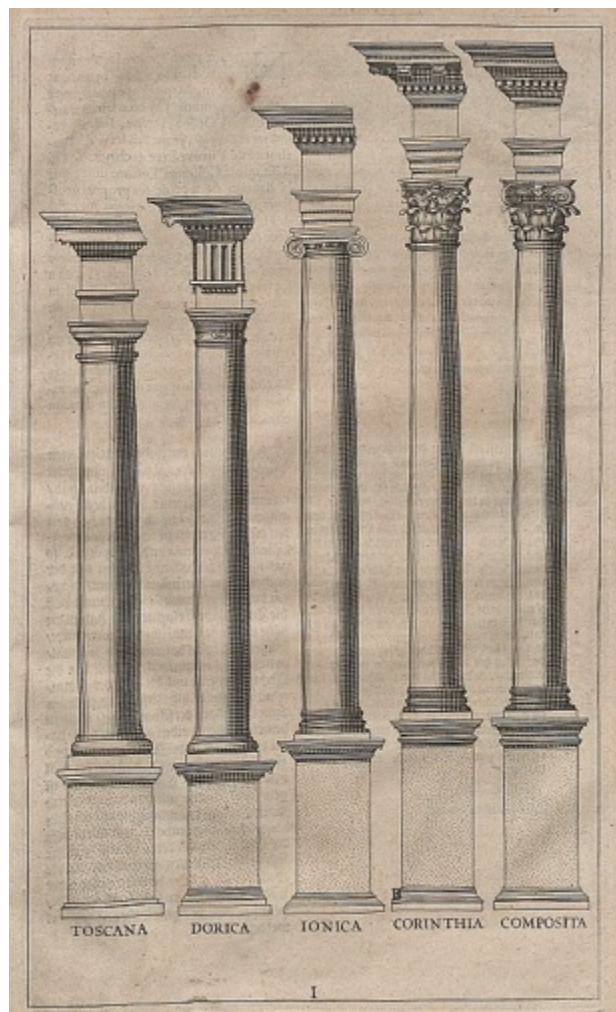

Fig. 7. Det fem pelarna för antikens arkitektur. (Wikimedia commons; Vignola, 1630. Hämtad 25 juli 2023).

3. Resultat

Nedan sammanställs och redogörs för vilka argument som används i artiklarna i punktform. I sammanställningen inkluderas namn, yrkesroll, samt vilka argument personen framför. Argument som inte rör för eller mot historiska förebilder inom nybyggnationer men som förekommer i samband med debatten listas separat. Argumenten är identifierade utifrån ämnets avgränsningar.

3.1 Argument för ny bebyggelse gestaltad med historiska förebilder

- Fall 1: Arkitekt Albert Svensson anser att en byggnad i klassisk stil likväl kan vara ett uttryck för samtiden som en byggnad i en modern stil, därför borde det också kunna byggas klassiskt istället för modernistiskt.
- Fall 1: Svensson anser även att byggnadens fasad bör gestaltas klassiskt eftersom det är allmänheten som upplever fasaden i stadsrummet och den klassiska gestaltningen är det som allmänheten vill ha.
- Fall 1: Arkitekt Rahel Belatchew menar att ny bebyggelse måste vara innovativ, samtidigt som hon anser att det är okej att låna aspekter ur äldre arkitektur.
- Fall 2: Stadsarkitekt Lena Nordenlöw är generellt positivt inställd till historiska förebilder så länge de knyter an till platsen som byggnaden uppförs på.
- Fall 4: Politikern Jonas Attenius (S) är positivt inställd till historiska förebilder för gestaltning av nybyggnation och menar att den gestaltningen behövs för att väga upp mot den arkitektur som byggs med modern gestaltning.
- Fall 4: Attenius anser att det är viktigt att nybyggnationer knyter an till områdets historia vilket han menar att den klassiska gestaltningen gör.
- Fall 4: Attenius anser att den klassiska gestaltningen passar bättre in i områden där stilarna redan varierar än vad modern gestaltning gör.
- Fall 4: Attenius ser den klassiska gestaltningen som ett sätt att respektera platsens historia.
- Fall 4: Attenius anser att klassiskt gestaltad arkitektur ger ett automatiskt välbefinnande.
- Fall 5: Arkitekturhistoriker Claes Caldenby är positivt inställd till ny 1950-tals inspirerad bebyggelse i Blackeberg och kallar den för pastisch i en positiv bemärkelse.
- Fall 5: Caldenby använder detaljrikiheten och materialvalen hos den nya bebyggelsen som ett argument för hur ny bebyggelse med historiska förebilder bör gestaltas, samt framhäver hur egenskaperna påverkat hur väl den anpassats till redan existerande äldre bebyggelse i området.
- Fall 7: Göteborgspostens ledarskribent Håkan Boström vill se mer nybyggnationer med historiska förebilder för att återställa balansen i stadsrummet.
- Fall 7: Boström menar att den äldre bebyggelsen uppskattas mer av allmänheten och att vi därför behöver gestalta ny bebyggelse med liknande utseende som de äldre.
- Fall 7: Boström anser att ny bebyggelse bör gestaltas med historiska förebilder för att anknyta till platsens historia.
- Fall 8: Politikern Johannes Hulter (S) menar att den klassiska bebyggelsen är något som allmänheten vill ha och anser att allmänheten bör få bestämma hur nybyggnationer ska gestaltas, inte arkitekter.
- Fall 10: Arkitekturprofessor Thomas Hellquist är positivt inställd till gestaltning med historiska förebilder eftersom faktumet att fenomenet debatteras kring och att det byggs byggnader i klassisk stil tyder på att samhället vill ha förändring.

- Fall 10: Hellquist menar att man måste kunna testa att gestalta i klassisk stil för att se om det blir bra utan att arkitekterna blir alarmistiska. Samtiden kommer att prägla byggnaden vad gäller material och byggnadsstandarder oavsett stil, och därför kan man även testa att gestalta i klassisk stil likväl som modern.
- Fall 11: Arkitekt Nils Freckeus anser att historiska förebilder för ny bebyggelse kan bli bra om den anknyts ideologiskt. Han ser gärna att arkitekterna får tillbaka till den klassiska läran, och på så vis undvika att byggnaden blir en pastisch.

3.2 Argument mot ny bebyggelse gestaltad med historiska förebilder

- Fall 1: Arkitekt Rahel Belatchew anser att ytan inte speglar någon roll, utan att det är innehållet som avgör om arkitekturen är god eller inte. Arkitekturen ska spegla nuet, och då kan man enligt henne inte kopiera en äldre stil.
- Fall 2: Arkitekturkritikern Magnus Rönn är inte emot historiska förebilder som inspiration för nybyggnation, utan är snarare emot kopierandet av äldre stilideal. Han är negativt inställd eftersom just kopierandet av ett stilideal endast angår byggnadens fasad, vilket gör det till ett ytligt intresse.
- Fall 2: Politikern Anders Rosén är kritisk till att man kopierar äldre stilideal eftersom byggnaden i fallet inte knyter an till platsen varken estetiskt eller historiskt.
- Fall 6: Byggnadsingenjören Kajsa Söderström är negativt inställd till historiska förebilder inom arkitekturen och menar att använda sig av historiska förebilder innebär bristande kreativitet.
- Fall 6: Söderström ogillar att grupper som Arkitekturupproret använder begrepp som ”arkitektur i klassisk stil” utan att definiera vad det innebär.
- Fall 6: Söderström menar att den klassiska arkitekturen är bakåtsträvande. Arkitekturen behöver enligt henne vara progressiv och innovativ, samt framhåller att man idag inte heller bör låna gestaltning från varken klassisk arkitektur eller funktionalistisk arkitektur. Hon vill inte att bebyggelse med historiska förebilder skall byggas eftersom de aldrig kommer att bli lika bra som det som den äldre byggnad som försökte imiteras.
- Fall 6: Söderström anser även att diskussionen om estetik inte behövs, utan att frågan istället bör handla om funktion.
- Fall 9: Arkitekturhistorikern Claes Caldenby vill inte se historiska förebilder inom arkitekturen så länge man bygger med de material och utföranden som är dagens byggnadsstandard.
- Fall 11: Arkitekt Nils Freckeus anser att den klassiska stilen kopierar redan existerande stilar och ej förankras i vision och ideologi, vilket gör det till en platt pastisch. Han menar att den typen av arkitektur endast byggs för att tillfredsställa allmänhetens önskemål.

3.3 Övriga argument

Argument som inte direkt rör gestaltning men som är vanligt förekommande i gestaltungsdebatten.

- Fall 3: Stadsarkitekten Björn Siesjö anser att politiker inte ska lägga sig i gestaltandet av arkitektur och att det är respektlöst mot arkitektskråets kunnande att göra det.
- Fall 4: Angående historiska förebilder så är arkitekten Mikael Frej främst negativt inställd till att politiker lägger sig i hur nybyggd arkitektur ska gestaltas.

- Fall 6: Söderström anser att de grupper som förespråkar historiska förebilder använder en retorik som är militant vilket får henne att inte vilja associeras med de som förespråkar historiska förebilder samt den arkitekturen.

4. Analys av resultat

Sammantaget kan de identifierade argumenten i debatten delas upp i olika teman. Temana innefattar argument kring det klassiska så som uttryck och stil, den klassiska arkitekturen som motreaktion och anpassning, yta och innehåll, samt som ett samhälleligt önskemål.

4.1 Uttrycket klassisk stil och klassisk arkitektur

Uttrycket *klassisk stil* och *klassisk arkitektur* används ofta i samtidsdebatten, men sällan definieras vad den klassiska stilen innebär gestaltningsmässigt. De definitioner som förekommer är inte alltid samstämmiga. I följande avsnitt undersöks hur just begreppen kring det *klassiska* används i debatten och utifrån de identifierade temana listas olika definitioner eller idéer om vad det klassiska innebär. Ur ett teoretiskt perspektiv kan *klassiskt* innebära den lära som bland andra Eisenman (1984) menar varit en obruten kontinuitet sedan 1400-talet. Det kan även vara den cykliska stil som gång på gång återkommer som Curtis (1984) menar.

Modern och modernistisk

För att förstå hur begreppet *klassisk stil* används i debatten behövs även en förståelse för det som stilen oftast ställs emot; det moderna och det modernistiska. För vissa är ledet av den moderna (dvs. den samtida) arkitekturen nära förknippad eller rent utav likställd med det modernistiska ledet. Arkitekten Svensson (Sveriges Television, 2023, 6 mars) menar att hela bygg- och arkitekturskrået blivit kidnappat av modernistiska ideal, och särskiljer inte modern arkitektur från modernistisk. Hans förhållningssätt till historiska förebilder inom gestaltad av nybyggnationer kan tolkas som att det klassiska och det modernistiska särskiljs, där modernismen innebär ett avbrott från det klassiska. Detta synsätt skiljer sig från Eisenmans syn på det klassiska som en linjär kontinuitet som även innefattar det moderna. Den modernistiska gestaltningen är således enligt Eisenman (1984) även inkluderad i det klassiska ledet, och utifrån det synsättet är all arkitektur präglad av det klassiska, fast i olika anpassningar och omformningar.

Arkitekten Belatchew (Sveriges Television, 2023, 6 mars) menar å andra sidan att det som skiljer modernism och modern arkitektur är att den moderna arkitekturen är präglad av ekonomiska nedskärningar, men att principerna ändå grundar sig i den modernistiska idén. Belatchews argument kan tolkas som att den moderna och den modernistiska arkitekturen är i kontinuitet med varandra, där det endast är kostnadsfrågan vad som avgör om den blir modernistisk eller modern. Likt Curtis (1984) argument för att klassicism utan princip bara är ytlig pastisch, blir modernism utan princip bara ytliga ekonomiskt nedskurna moderna byggnader där den ansvarige endast förhållit sig till funktion och inte till gestaltning.

Den klassiska läran

Arkitekten Freckeus (2022, 8 september) anser att användandet av uttrycket klassisk arkitektur är farligt eftersom dess definition sällan förklaras. Den klassiska arkitekturen definierat av honom är den arkitektur som återspeglar den klassiska läran, *The Five Orders*; kolumnen, kapitäl och olika stilistiska ordningar tillhörande antikens Grekland; den puristiska läran. Gestaltning enligt dessa regler kan enligt Freckeus få den klassiskt gestaltade bebyggelsen undgå att bli ett ytligt intresse, eller en pastisch, som han uttrycker det.

Den klassiska stilen som sekelskiftesarkitektur

Den klassiska stilen definieras ofta som den arkitektur som byggdes mellan 1880-talet och 1920-talet, generaliserat kallad *sekelskiftesarkitektur*. Detta återfinns i NOVUS-undersökningen där den klassiska stilen definieras som: "[...] den arkitektur som präglade stadsbilden i Sverige innan modernismen genombrott 1930, till exempel nationalromantik, jugend och 20-talsklassicism" (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars).

I Kulturnyhetera Special (2023, 6 mars) definieras den klassiska stilen som arkitektur uppförd i stiluttrycken som förekom mellan sent 1800-tal till sent 1920-tal. De stilar som innefattas i den perioden är nyrenässans, jugendstil, nationalromantik samt 1920-tals klassicism. I debatten klumpas stilarna ihop till en klassisk stil utan att ytterligare definiera vilken av stilarna som det syftas till. Den klassiska stilen ställs av arkitekten Svensson (Kulturnyhetera, 2023, 6 mars) i relation till den modernistiska, vilket kan tolkas som att den klassiska och den modernistiska arkitekturen ses av honom som motpoler till varandra.

Den klassiska stilen omnämns på ett liknande sätt i fallet med Upplands Väsby, där de förslag i klassisk stil som hörde till omröstningen kring gestaltande av nybyggnation är gestaltade i 1920-tals klassicism, nationalromantik, nyrenässans, jugendstil samt flera i en blandning av stilarna (Gunne, 2021, 28 januari).

Politikern Hulter (Kjellmer, 2023, 6 mars) definierar den klassiska stilen i enlighet med beskrivningen i NOVUS-undersökningen; alltså en stil som grundar sig i uttryck från sent 1800-tal till 1920-talet. Vidare beskriver han den som "klassisk, förmodernistisk stil" (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars). Det kan tolkas som att han menar den stil som var precis innan modernismen, alltså funktionalismen. Eller så ser han funktionalismen och modernismen som samma, då blir den klassiska stilen 1920-tals klassicism. Hulter lyfter fram Ekmansgatan 5 och Hotell Grand Curiosa som två byggnader i klassisk stil. De byggnaderna är främst 1920-tals inspirerade. Förmodernistisk kan även tolkas som *alla* stilar innan modernismen, alltså alla stilar som funnits i princip. Vidare lyfter han fram vissa typer av fönster och valv som egenskaper som är del av den klassiska stilens uttryck.

Den klassiska stilen som lokal anknytning

Den klassiska stilen definieras ibland som en stil som knyter an till platsens förutsättningar, ofta genom användandet av material som redan förekommer i bebyggda områden på platsen. Av politikern Attenius (Näslund, 2020, 25 mars) framställs den klassiska arkitekturen som en stil som präglas av det lokala områdets historia; han lyfter fram de marina element som Göteborg ofta förknippas med och menar att den klassiska arkitekturen anspelar på det. Vidare menar han att den klassiska arkitekturen innebär att vissa kriterier används; sten, röda tak, god kvalitet och att den anspelar på landshövdingehusen. I SOM-undersökningen definieras den klassiska stilen utifrån materialen sten, tegel och trä (Andersson & Enström, 2021).

Sammanfattning

Den klassiska ses antingen i led tillsammans med den modernistiska eller moderna, eller som en motpol till det. Ofta framställs den moderna arkitekturen som sämre för att framhäva den klassiska arkitekturens påstådda goda material och utformning. Den klassiska stilen ses även av vissa som ett uttryck för den moderna tiden. Användandet av uttrycket klassisk stil odefinierat anses av vissa vara farligt eftersom

det då kan innehålla vad som helst. Den klassiska stilen kan ses som den puristiska lära som härstammar i antikens Grekland. Vidare definieras den klassiska stilen oftast i debatten som de stilar som uppkom sent 1800-tal till tidigt 1900-tal; nationalromantik, jugendstil, nyrenässans och 1920-talsklassicism. Den klassiska stilen benämns ofta som gammal. Slutligen kan den klassiska stilen även definieras utifrån material som sten, tegel, trä, men också ”röda tak” samt anknytning till området som den ska uppföras i.

4.2 Klassisk arkitektur som motreaktion

Nedan analyseras åsikterna som förekommer i gestaltningsdebatten med det identifierade temat att det är en motreaktion på något. Reaktionen kan bland annat vara grundad i en känsla av att inte bli hörd, en vilja att förändra systemet kring arkitektur som det ser ut idag, samt en rädsla för att stadsbilden ska förändras eller har förändrats till något som man inte vill ha.

Att få gestalta i klassisk stil

I den mediala arkitekturdebatten framkommer en önskan att arkitekter borde *tillåtas* gestalta nybyggnation i klassisk stil, men att ett sådant handlingsutrymme motverkas av vissa hämmande föreställningar. Arkitekturprofessorn Hellquist (2023, 19 april) tar upp den alarmism som han menar att många arkitekter uttrycker varje gång en ny byggnad i klassisk stil uppförs. Han menar att den klassiska nybyggnationen är så försvinnande liten i det stora sammanhanget att det inte finns någon orsak till att vara alarmistisk. Att antalet nya byggnader i klassisk gestaltning är så få menar han tyder på att en stor förändring inte skett ännu. Han menar att man måste få tillåtas att prova att bygga i klassisk stil utan att panik utbryter inom arkitektskrået. Sterudds (2007) studie visar att det finns en generell inställning hos arkitekter mot gestaltning med historiska förebilder, delvis på grund av ekonomiska orsaker, men även för att det ibland anses som plagiarism eller brist på kreativitet. Hellquist menar att man måste få testa att bygga nytt i klassisk gestaltning för att se hur resultatet kan bli samt att samtiden oavsett stil kommer att prägla byggnaden vad gäller material och byggnadsstandarder. Hellquist framhåller likt Girouard (1986) att klassicismen inte behöver vara puristisk, samt att det i det moderna samhället är svårt att bygga med exempelvis marmor och tegelstomme utan att det blir en fråga om kostnader. Eftersom klassicismen är cyklisk enligt Girouard, så kommer den nya bebyggelsen att få andra uttryck och material, och på så vis bli en egen stil med egna uttryck och definitioner i raden av den återkommande klassicismen.

Vissa argument finns för att man bör och ska bygga i klassisk stil samt att tiden för den modernt gestaltade arkitekturen är slut. Arkitekten Svensson (Sveriges Television, 2023, 6 mars) argumenterar likt Eisenman (1984) för att klassicismen kan vara linjär och byggnader uppförda i klassisk stil likväl kan vara ett uttryck för samtiden som en byggnad uppförd i en modern stil. Han menar att det därför också borde vara lika möjligt att kunna gestalta nybyggnationer i klassiskt utförande istället för modernistiskt, och framhåller att det därför bör gestaltas mer i klassisk stil.

Klassisk stil som motvikt

Politikern Attenius (Näslund, 2020, 25 mars) och ledarskribenten Boström (2023, 21 mars) argumenterar för att gestaltning av ny bebyggelse med historiska förebilder behövs framför allt för att väga upp stadsrummet mot den arkitektur som gestaltas med moderna stiluttryck. Argumenten kan tolkas som att den obalans som beskrivs beror på att en stor del modernistisk eller modern bebyggelse har tagit för stor plats i stadsbilden. I linje med Curtis (1984) teori om att den klassiska traditionen endast bör föras vidare om den tar hänsyn till de äldre former och principer som gestaltningen utgår ifrån, argumenterar skribenterna för att stadsbilden kan vägas upp genom att gestalta ny bebyggelse med historiska förebilder som anspelar på platsen som den uppförs på.

Den moderna arkitekturen kan upplevas som ett hot som kan komma att ta bort den äldre bebyggelsen och istället uppföra ny, eller att de äldre byggnader som rivs av andra orsaker endast ersätts med bebyggelse i modernt formspråk. Ledarskribenten Boström (2023, 21 mars) anser att byggnader i klassisk stil bör byggas för att väga upp mot den modernistiska bebyggelse som redan byggts. Hans åsiker kan tolkas som att balansen i stadsrummet utgörs av en lika stor mängd klassisk som modern bebyggelse, och att om den moderna bebyggelsen blir för utbredd så hamnar stadsbilden ur balans.

De som argumenterar till fördel för gestaltning med historiska förebilder kan tolkas grunda sin argumentation i en samhällsförändring som grundar sig i att de nya byggnader som uppförs där det tidigare funnits äldre bebyggelse oftast gestaltas i moderna stiluttryck. På grund av detta upplever vissa att den äldre bebyggelse, som i sammanhangen klumpas ihop som all bebyggelse uppförd innan 1930-talet, försvinner från stadsbilden. Därför behöver ett återställande ske av den upplevda förändringen. Inom argumenten rör det sig oftast inte om att all ny bebyggelse skall gestaltas med historiska förebilder, utan snarare att det blir jämnvikt på vågen mellan *klassisk stil* och *modern stil*. Vidare tolkas argumenten som att det spelar mindre roll vilken specifik stil den nya bebyggelsen har så länge som den ser ut att vara från innan 1930-talet. I förhållande till Curtis teorier om den klassiska traditionens behov av förankring i princip för att den ska bli lyckad, nämns inget om vilket specifikt stilideal som skall framhävas i stadsbilden, utan generellt sett verkar det som att den *klassiska stilen* räcker som mål.

Sammanfattning

Inom den mediala arkitekturdebatten framkommer åsikten att arkitekter måste få lov att gestalta i klassisk stil utan att orsaka moralpanik inom arkitektskrået, och att arkitekter måste få tillåtas prova för att kunna avgöra om det blir bra. Det förekommer röster som framhåller att den klassiska stilen likt den moderna stilen bör kunna ses som ett samtidsuttryck eftersom det finns önskemål från allmänheten att få uppleva mer klassisk arkitektur. Ytterligare tankar handlar om att nybyggnation i klassisk gestaltning är ett sätt att åtgärda den upplevda obalans i stadsbilden gällande modern respektive äldre arkitektur.

4.3 Klassisk arkitektur som anpassning

Nedan analyseras argument som rör anpassning till stadsbilden samt till platsens historia.

Förankring i plats och historia

Ett argument som ofta tas upp är att det är bra att använda sig av historiska förebilder för gestaltning av nya byggnader sålänge som det knyter an historiskt till den plats som byggnaden är uppförd på. De argument som framförs är positivt inställda till klassisk stil sålänge den knyter an till platsens historiska

karaktär. Stadsarkitekten Nordenlöw (Gunne, 2021, 28 januari) menar att det är bra att använda inspiration av historiska förebilder vid gestaltning av nybyggnationer om det knyter an till områdets historia och den redan existerande bebyggelsens karaktär. Den historiska förankringen kan ses som en av de principer för gestaltning som Curtis (1984) menar krävs för att ge den nya bebyggelsen förankring i platsen och ungå att bli en ytlighet.

Politikern Attenius (Näslund, 2020, 25 mars) argumenterar för att klassisk gestaltning bör uppföras i områden där bebyggelsekaraktären redan varierar av respekt för platsens historia. Det kan tolkas som att eventuell modernistisk eller modern bebyggelse på samma plats inte ses som en del av platsens historia som bör respekteras. Attenius synsätt förekommer ofta inom debatten som ett generellt förhållningssätt; den moderna och modernistiska arkitekturen anses inte värd att respekteras och likt historiska rivningar av äldre bebyggelse som inte sågs som värdefull då, värderas den modernistiska och moderna bebyggelsen på liknande sätt idag. Samhällets tidsmässiga förhållande till bebyggelsen blir då en avgörande faktor för vilken bebyggelse som är värdefull och därmed vad som skall dominera och även bevaras, samt under vilka förutsättningar områden med brokig karaktär ska utvecklas.

Arkitekturhistorikern Rönn (Gunne, 2021, 28 januari) däremot är inte emot historiska förebilder som inspiration för nybyggnation, utan är snarare emot kopierandet av äldre stilideal. Han är negativt inställd eftersom just kopierandet av ett stilideal endast berör byggnadens fasad, vilket gör det till ett ytligt intresse. Detta är även politikern Roséns (Gunne, 2021, 28 januari) åsikt, som menar att ny bebyggelse bör knyta an till platsen historiskt eller estetiskt, annars bör man bygga något annat. Skribenterna argumenterar emot en förutsättningslös odefinierad klassisk stil, och vill snarare se en gestaltning där förankringen i platsen tydligt presenteras i ett genomarbetat uttryck hos bebyggelsen. Kopierandet som skribenterna är emot präglas av samma synsätt som Curtis (1984) kring tradition; genom att ta hänsyn till tradition så går det också att föra det förflutna in i framtiden. Utan detta blir byggnaden endast yta och det är inget som skribenterna anser eftersträvasvärt.

Sammanfattning

Det framhålls i debatten att klassisk stil är bra under förutsättningarna att den knyter an till platsens historia och platsens redan existerande karaktär. Andra menar att den klassiska stilen bör användas för att det är respektfullt mot platsens historia och byggnadstradition, trots att området kan ha både modern och äldre bebyggelse. Kopierande av äldre stilar anses inte vara något som man bör göra, men att ta inspiration från äldre stilar anses vara acceptabelt.

4.4 Yta och innehåll

Frågan om yta och innehåll förekommer i olika former inom debatten. Vissa menar att ytan inte spelar någon roll, utan att det snarare är innehållet och funktionen som bör avgöra hur en byggnad bör gestaltas. Andra menar att det endast är ytan som spelar roll, eftersom det är ytan som flest personer upplever när fasaden är riktad mot gatan.

Samtid och dåtid

Arkitekten Belatchew (Sveriges Television, 2023, 6 mars) argumenterar för att ytan inte spelar någon roll, utan att det är innehållet som avgör om arkitekturen är god eller inte. Arkitekturen ska spegla nuet, och då kan man inte enligt henne kopiera en äldre stil. Vidare anser Belatchew likt Curtis (1984) att god

arkitektur inte lånar aspekter fritt, utan att det är förankring i principer som gör bebyggelsen innehållsrik. Belatchew anser att man kan låna aspekter ur äldre bebyggelse, att läran inte behöver vara puristisk, att de klassiska elementen kan användas som dekoration, komposition och inspiration så länge de förankras i principer som grundar sig i funktion.

Arkitekturprofessorn Caldenby (2018, 20 november) framhåller detaljrikedomen och materialvalen hos en nybyggnation gestaltad med historiska förebilder från 1950-talet som argument för hur ny bebyggelse med historiska förebilder bör gestaltas, samt framhäver hur egenskaperna påverkar hur väl den anpassats till redan existerande äldre bebyggelse i området. Caldenby visar på hur förhållandet mellan kvalitet och material påverkar hur väl en byggnads kvalitet uppfattas, oavsett vilken stil den utformats i. Förhållningssättet liknar Curtis inställning till vilken intention den klassiska gestaltningen har. Curtis och Caldenbys perspektiv skiljer sig åt i att Curtis teori förhåller sig till klassicismen och Caldenby modernismen.

Byggnadsinjämgören Söderström (2023, 3 april) menar att den klassiska arkitekturen är bakåtsträvande. Arkitekturen behöver enligt henne vara progressiv och innovativ, samt framhåller att man idag inte heller bör låna gestaltning från varken klassisk arkitektur eller funktionalistisk arkitektur. Hon anser att bebyggelse inte ska gestaltas efter historiska förebilder eftersom den aldrig kan bli lika bra som originalet. Hon förutsätter att man alltid ämnar att kopiera ett original vid användandet av historiska förebilder. Hennes argument kring att bebyggelse ej bör uppföras enligt klassiska eller funktionalistiska principer kan tolkas att hon anser att bebyggelse inte bör vara förankrad i historia överhuvudtaget. Diskussionen bör istället handla om funktion, inte om utseende. Vidare argumenterar hon för att samtiden har rätt att sätta sin prägel på staden.

Pastisch, kuliss och kopia

Den postmodernistiska arkitekturdebatten präglades av användandet av begreppet pastisch, vilket är ett begrepp som även förekommer i den samtida debatten. Arkitekturprofessorn Caldenby (2018, 20 november) problematiserar arkitekters syn på pastischer som något enbart negativt, samtidigt som han framhäver pastisch och historiska förebilder som något positivt och har generellt sett en positiv inställning gentemot de historiska förebilderna så länge de gestaltas med omsorg. Likt Girouards teori om god pastisch där bebyggelsen är utformad med genomarbetade detaljer och omtanke, reflekteras det i Caldenbys positiva beskrivning av en byggnad som pastisch. Caldenbys användning av pastischbegreppet speglar inte det postmoderna, negativa sättet som Hoesterey (2001) menar är vanligast förknippat med begreppet, utan snarare mer som Rose (1991) definierar det; som en blandning av element tagna ur äldre stilar som bildar en egen stil, och att den aspekten inte besitter värdet i sig, utan snarare är det är innehållet – materialet och kompositionen – som gör pastischen till positiv eller negativ.

Caldenby (2023, 10 januari) argumenterar mot historiska förebilder om byggnaden utförs med de material och byggnadsstandarder som används idag. Nybyggnationen på Ekmansgatan 5 tar Caldenby som exempel på plastiga detaljer och bristande kvalitet på grund av svensk byggnadsstandard. Han menar likt Curtis (1984) att klassicistisk bebyggelse behöver finess för att det inte endast ska bli en oäkta plastig yta.

I kontrast till Caldenby så menar arkitekten Freckeus (2022, 8 september) att den klassiska stilen endast går ut på att kopiera redan existerande äldre bebyggelse utan förankring i ideologi och vision, vilken gör den till en platt pastisch i negativ bemärkelse. Vidare anser Fräckes att just på grund av ytligheten blir byggnaden som ett sätt att tillfredställa allmänheten med en kuliss, en yta för att göra allmänheten nöjd,

och att den därför inte är bra eftersom den då saknar förankring i ideologi. Freckeus framhåller att arkitekten bör gå tillbaka till den klassiska läran, *The five orders*, för att gestaltning av bebyggelse med historiska förebilder ska kunna bli lyckad. I det här fallet blir den klassiska läran principen som klassicismen förankras i.

I fallet med Upplands Väsby omröstning om nybyggnationer i klassisk stil beskriver politikern Rosén (Gunne, 2021, 28 januari) hur bebyggelsen som inkluderats i omröstningen är pastischer som inte kopplar an till den lokala bebyggelsen och platsens historia. Bristen på förankring i platsens historia blir den bidragande faktorn till att byggnaderna kallas för pastischer, något som även Sternudd (2007) visar i sin studie. Detta går även i linje med Sjöström (2010) som menar att arkitekturen i praktiken saknar ett historiskt perspektiv.

Sammanfattning

En del som argumenterar för att nybyggnation ska spegla samtiden och att ”det gamla” (den äldre stilen) hör till historien, anser samtidigt att arkitekter bör kunna inspireras av äldre bebyggelse så länge inte kopior skapas. Vidare poängteras det i debatten att bebyggelse som anpassas till områdets existerande bebyggelse kan bli bra om det utförs med bra byggnadsmaterial och byggnadsteknik.

Pastischbegreppet problematiseras i debatten och används ibland även i positiv bemärkelse istället för negativ. Material och komposition framhålls som aspekter som kan avgöra om pastischen blir god eller dålig. Vissa anser även att bebyggelse i klassisk stil kräver god byggnadsstandard för att undgå att bli en ytlig pastisch. Argumentet att klassisk bebyggelse bör gestaltas enligt den puristiska klassiska läran framförs även som en förutsättning för att byggnaden inte ska bli en pastisch.

4.5 Klassisk arkitektur är det som allmänheten vill ha

Ytterligare ett tema inom debatten är att den klassiska arkitekturen representerar det som allmänheten vill ha. Vad allmänheten vill ha hänvisas till undersökningar från SOM-institutet och Novus (Andersson & Enström, 2021; Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars). SOM-institutets undersökning behandlade frågan om Göteborgarna vill ha mer nyproduktion i klassisk stil, samt om det fanns någon koppling mellan åsikten för och partitillhörighet. Den klassiska stilen definierades då utifrån fasadmaterialet sten, tegel och trä. Resultatet visade att det var jämt spritt över partitillhörighet, samt att det fanns ett starkt stöd för att gestalta i klassisk stil (Andersson & Enström, 2021). Novus-undersökningen undersökte om svenskarna vill att ny bebyggelse skall uppföras i klassisk stil, då definierad som stilarna runt sekelskiftet 1800-1900-talet (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6 mars). Den undersökningen visade att det fanns stor stöttning för den klassiska stilen hos allmänheten. Av 1059 tillfrågade var 44% positivt inställda till mer klassisk stil i stadsbilden. Dessa undersökningar hänvisas ofta till i debatten som argument för att allmänheten vill ha klassiskt gestaltad arkitektur.

Upplevelsen av stadsrummet

De som anser att allmänheten ska kunna påverka ny bebyggelses gestaltning är av blandad skara rent yrkesmässigt, men gemensamt är att de säger sig representera allmänheten med sina åsikter i debatten. Arkitekten Svensson (Sveriges Television, 2023, 6 mars) argumenterar för att allmänheten bör få bestämma gestaltningen av ny bebyggelse för att det främst är dem som upplever och nyttjar stadsrummet. Svensson argumenterar utifrån Novus-undersökningen (Kjellmer & Lundberg, 2023, 6

mars) att den klassiska stilen dominerar det som allmänheten önskar se i stadsrummet och att den nya bebyggelsen därför bör gestaltas just klassiskt.

Vidare argumenterar politikern Hulter (Kjellmer, 2023, mars 6) för att den klassiska arkitekturen är det som allmänheten vill ha av samma anledning som Svensson argumenterar för. Hulter anser att klassisk arkitektur skall byggas för att allmänheten vill ha det med hänvisning till Novus-undersökningen, men även för att han anser att den är vacker. Till skillnad från Svenssons argument kring att allmänheten är dem som upplever stadsrummet så nämner Hulter inget om det. Istället ställer han sig på folket sida och tar helt avstånd från arkitekterna.

Både Svensson och Hulter gör ställningstaganden mot den rådande gestaltningsnormen med argumentet att det är allmänhetens vilja och åsikter som i slutändan måste få gälla. Det kan tolkas som att allmänhetens åsikter används som slagträ i debatten för att vinna poäng. Ofta pekas det på att det är folkets åsikt och önskan, samtidigt som det utgår från en generaliserad bild av folket baserat på ett fåtal undersökningar. Om det går att generalisera utfirån undersökningarnas resultat baserat på utförande och deltagande så bör man också fråga sig om mer klassisk arkitektur är lika med *endast* klassisk arkitektur från och med nu. Arkitekturprofessorn Hellquist (2023, 19 april) anser att att bebyggelse med historiska förebilder behövs eftersom faktumet att det diskuteras och även byggs med historiska förebilder som förlaga just nu tyder på ett missnöje i samhället som behöver åtgärdas. Arkitekten Frej (2020, 25 mars) anser däremot att gestaltningar med historiska förebilder idag endast används som slagträ i debatten för att politikerna ska kunna få röster från allmänheten, samt att det egentligen inte speglar vad politikerna själva tycker. Frejs argument kan tolkas som att just den klassiska stilen slumpmässigt utvalts, samt att om allmänheten hade velat att gestaltandet vore modernistiskt hade de även yrkat för att bebyggelsen skulle gestaltas så. Även stadsarkitekten Siesjö (Kjellmer, 2023, 6 mars) menar att arkitekturen används som ett slagträ i politiken, men argumenterar även för att det är respektlöst mot arkitektyrket att lägga sig i hur bebyggelsen ska gestaltas.

Ledarskribenten Boström (2023, 21 mars) anser att ny bebyggelse bör gestaltas med liknande historisk karaktär som i området som den uppförs i eftersom det uppskattas mer av allmänheten. Synsättet speglar Sjöströms (2010) syn på anpassning; att vi behöver lära oss av den äldre bebyggelsen som finns kvar och inte hela tiden skapa ny bebyggelse som snart blir omodern igen. Kontemporaliteten används som ett argument mot att gestalta i modern stil. Det historiska, det gamla, används som en tidlös egenskap som är omtyckt av allmänheten och som inte åldras på samma sätt som moderna trender.

Sammanfattning

Vissa menar att eftersom allmänheten främst använder stadsrummet så är det även de som borde få bestämma hur stadsrummet gestaltas. Allmänheten vill enligt vissa av debattörerna ha nybyggnationer i klassisk stil, vilket grundar sig i opinionsundersökningar. Vidare menar vissa att eftersom det överhuvudtaget byggs i klassisk stil innebär det att det är en stil som många i allmänheten vill ha, samt att den klassiska stilen åldras bättre än den moderna. Å andra sidan finns de som anser att politiker använder allmänhetens önskan för att främja sina egna politiska agendor, samt att det är respektlöst mot arkitektskrået att låta allmänheten bestämma.

5. Slutsatser och diskussion

5.1 Slutsatser

Frågeställning

- I vilka sammanhang och av vilka företrädare framförs argument för och emot användande av historiska förebilder?
- Hur definieras den arkitektoniska gestaltning som i debatten beskrivs som klassisk arkitektur samt pastisch?
- Vilka argument används i gestaltungsdebatten och vad innebär argumenten?
- Finns det punkter i debatten där de som argumenterar möts i sina åsikter?

I vilka sammanhang och av vilka företrädare framförs argument för och emot användande av historiska förebilder?

De analyserade argumenten framförs i den debatt som uppkommer då nya byggnader ska uppföras i städer. I debatten är det ofta politiker som yrkar för att byggnader ska gestaltas med historiska förebilder. Den klassiska stilen definieras som sekelskiftesarkitektur anses av vissa politiker vara det som allmänheten vill ha. Hela allmänheten generaliseras ofta i debatten till att vilja ha nybyggnationer i klassisk stil. Vissa av politikerna vill ha den klassiska stilen för att allmänheten uppskattar den typen av arkitektur mer, samt anser att den åldras bättre än bebyggelse i moderna stiluttryck samt att den passar in bättre i stadsbilden. Andra menar att det är respektlöst mot arkitektskrået att som politiker bestämma över vilken stil ny bebyggelse ska ha. Vidare anses det att främjandet av nybyggnationer med historiska förebilder används av politikerna som ett sätt att vinna röster åt sitt eget parti. Majoriteten av arkitekterna samt arkitekturprofessorerna och byggnadsingenjörerna ställer sig negativa till nybyggnationer med historiska förebilder.

Hur definieras den arkitektoniska gestaltning som i debatten beskrivs som klassisk arkitektur samt pastisch?

Den klassiska arkitekturen kan ses som bebyggelse som uppförs med historiska förebilder eller som all historisk arkitektur som uppkom innan funktionalismen. Det finns inget generellt konsensus i debatten kring vilken definition som är korrekt. En definition av det klassiska görs genom att förankra uttrycket i stilar; nyrenässans, jugendstil, nationalromantik och 1920-tals klassicism. Ibland används kombinationen av stilar för att avgränsa en epok av arkitektonisk gestaltning innan funktionalismens genombrott som då tillsammans bildar en "sekelskiftesstil". Sekelskiftesstilen ses i debatten som klassisk och anspelar på de nationalromantiska och svenska byggnadstraditionerna, till skillnad från klassicism som baserar gestaltningen på den klassiska läran. Den klassiska arkitekturen särskiljs på så sätt som något annat än ren klassicism och utgör således vilken stil som helst som uppkom innan funktionalismen, därav även klassicistiska stilar, men där den klassiska arkitekturen snarare lånar egenskaper ur klassicismen än att skapa en ny gren inom klassicismen. Vidare används det modernistiska samt det moderna som en motpol till det klassiska där allt innan det modernistiska, och egentligen allt som inte följer modernistiska principer och stiluttryck är klassiskt. Den moderna och

modernistiska arkitekturen framhålls av de som förespråkar bebyggelse med historiska förebilder ofta präglad av ekonomiska nedskärningar medan den klassiska anses vara av god kvalitet.

Det klassiska kan även innebära den puristiska klassiska lära som härstammar i antikens principer kring arkitektur. Att haka upp det klassiska i principerna från exempelvis *The Five Orders* föreslås ge den klassiska arkitekturen en äkthet, en gedigenhet som man inte får där byggnader gestaltas i klassisk stil enligt den mer löst definierade sekelskiftesstilen. Ytterligare principer som arkitekturen kan förankras i för att undgå att bli ytliga pastischer kan vara gestaltning anpassad till områdets historia och befintlig bebyggelse på platsen, god byggnadsteknik samt material av kvalitet. Bebyggelse utan förankring anses ytlig och ytlighet är negativt eftersom arkitekturen ska spegla nuet. Att kopiera från äldre stiluttryck anses inte vara acceptabelt av vissa av deltagarna i debatten och ses som bristande kreativitet. Ofta diskuteras den klassiska stilen och kopiering i samma artikel, men den som förespråkar klassisk stil menar sällan att den klassiska stilen ska kopiera, utan snarare låna exempelvis stilideal och material ur äldre bebyggelse. Vissa menar att arkitekturen måste vara progressiv och att man som arkitekt därför inte kan använda inspiration från äldre bebyggelse oavsett stilepok, samt att samtiden har rätt att sätta prägel på staden. Det anses inte vara rimligt att gestalta med historiska förebilder, trots att opinionsundersökningar visat att invånarna i Göteborg vill se mer nybyggnationer i *gammal* och *klassisk* stil.

Pastisch ses sällan som positivt i debatten och då pastischen ses som positiv är det enligt definitionen att den imiterar en stil som funnits. Dagens byggnadsstandard anses vara för undermålig för att en byggnad med historiska förebilder ska undvika att bli pastisch. Främst används pastischbegreppet negativt av arkitekter, något som varit sig likt sedan postmodernismen. Till skillnad från postmodernismens användande av klassicism och klassiska principer som inspiration för att skapa något nytt tycks däremot det nuvarande förhållningssättet till att använda klassicism vara för att imitera ett stiluttryck som får nybyggnationen att se gammal ut.

Vilka argument används i gestaltungsdebatten och vad innebär argumenten?

Bland de arkitekter som förespråkar en klassisk stil finns en önskan om att ges möjlighet gestalta med historiska förebilder utan att bli kritiserad för det. Ett argument för detta är att samtidens krav på ekonomiska nedskärningar kommer att påverka byggnadsstandarden oavsett stiluttryck, och att ett perspektiv på klassicismen som cyklisk möjliggör för arkitekter att gestalta i klassisk stil.

Vissa menar att bebyggelse uppförd med historiska förebilder, antingen som klassicism eller som vilken historisk stil som helst innan modernismen bör dominera nybyggnationer från och med nu, samt att det modernistiska och moderna har fått ta för stor plats i stadsbilden. Nya byggnader uppförs i moderna uttryck och man upplever att staden förändras till något negativt. Därför vill vissa ha bebyggelse med historiska förebilder för att väga upp stadsrummet. Balansen mellan bebyggelse i modern gestaltning och bebyggelse som antingen gestaltats med historiska förebilder i modern tid eller bebyggelse som faktiskt uppkommit innan funktionalismen ska i stadsrummet vara jämt fördelad verkar inte vara önskvärt. Det diskuteras att väga upp, men inte om att det ska bli jämnvikt. Snarare att bebyggelse med historiska förebilder ska ersätta alla byggnader med moderna stiluttryck som rivs för att "återskapa" en stadskärna som *ser* gammal ut.

Finns det punkter i debatten där de som argumenterar möts i sina åsikter?

De som deltar i debatten möts i att av ny bebyggelse ska uppföras med gedigna material av god kvalitet, samt att bebyggelsen ska vara välgestaltad. Hur den gestaltningen ska se ut skiljer däremot åt mellan de

deltagande i arkitekturdebatten. Att ekonomiska nedskärningar i byggbranschen är problematiskt är de flesta i arkitekturdebatten överens om. Till viss del möts de deltagande även i önskan om att bebyggelsens gestaltning ska anspela på platsens redan existerande bebyggelse och anpassas till den. Hur den anpassningen ska te sig är de deltagande i arkitekturdebatten oense om.

5.2 Resultatet i förhållande till tidigare forskning

Likt Henrikssons (2020) uppsats är även denna uppsatsen fokus att undersöka den samtida gestaltungsdebatten. Där hennes studie främst rör en specifik byggnad är den här studien istället fokuserad på det generella förhållningssättet gentemot klassisk stil och byggnader med historiska förebilder. Debatten har sedan Henrikssons studie utvecklats och ett större antal artiklar från olika perspektiv har publicerats samt ny bebyggelse med historiska förebilder har byggts vilket lett till ytterligare debatt. Resultatet i den här uppsatsen speglar Henrikssons resultat att arkitekter generellt sett fortsatt ställer sig mot nybyggnationer med historiska förebilder, samt att allmänheten fortsatt är positivt inställd till bebyggelse med historiska förebilder. Detta speglar även resultatet i Sternudds (2007) avhandling och bekräftar fortsatt att det generellt negativa förhållningssätt som arkitekter har gentemot bebyggelse med historiska förebilder fortsatt finns och präglar arkitektskrået. Däremot förekommer ett antal arkitekter även bland de som förespråkar bebyggelse med historiska förebilder inom debatten, något som skiljer sig från resultatet i Sternudds (2007) avhandling. Sternudds (2007) studie visar att arkitekter ofta fokuserar mer på helheten när allmänheten fokuserar på ytan, vilket även speglas i den här studien. Vidare speglas fortfarande synsättet att det är mer tillåtet att låna från modernistisk och modern arkitektur än vad det är att låna av äldre bebyggelse som uppkommit innan funktionalismens genombrott. Vidare speglas även resultatet att den samtida bebyggelsen ofta präglas av ekonomiska nedskärningar vilket är en orsak till att bebyggelse med mer sparsmakade detaljer och utformningar föredras ur ekonomisk synpunkt.

Likt Jamesson (1983) och Jencks (1986) som i sammanhanget representerar den postmodernistiska diskursen kring gestaltning med historiska förebilder förekommer fortfarande diskursen på liknande sätt i debatten. Vissa i debatten anser att modernismen är inte är åtråvärd samt att vi bör gestalta klassiskt, och andra menar att gestaltning med historiska förebilder är pastisch. Jamessons (1983) förhållningssätt att bebyggelse med historiska förebilder är pastisch speglas fortfarande till stor del i den samtida debatten, främst av arkitekter. Vidare förekommer fortfarande argument likt Jencks (1986) att arkitektkåren är alarmistisk och tillskriver bebyggelsen negativt laddade begrepp som pastisch för att upprätthålla status quo inom arkitekturen.

I enlighet med Sjöström (2010) vill många arkitekter fortsatt vara nyskapande och sätta sin samtids prägel på stadsbilden utan att använda sig av historiska förebilder. I den här uppsatsen visar dock att vissa som förespråkar bebyggelse med historiska förebilder anser att det stiluttrycket likväl kan vara en del av samtiden som bebyggelse gestaltad enligt moderna stiluttryck.

Resultatet av studien speglar även Goebels (2003) synsätt på bebyggelse med historiska förebilder där förankring i områdets historia kan bidra till att byggnaden inte blir ett ytligt intresse, en pastisch, utan istället en arkitektonisk citation anpassad till områdets historia och utseende. Däremot särskiljer han den arkitektoniska citationen från den bebyggelse med klassicistiska förebilder tillhörande postmodernismen. I den här studien särskiljs det inte och bebyggelse som anspelar på platsens historia genom sin gestaltning likväl som bebyggelse som helt följer äldre stilideal klumpas in under samma paraply.

Likt Olssons (2003) studie som behandlar planeringsprocesser där många olika intressen ingår möts de deltagande inte riktigt i den samtida gestaltungsdebatten. I frågan om kopiering och autenticitet har många åsikter om att kopiering av äldre bebyggelse absolut inte bör förekomma, men sällan är det någon som faktiskt framför att man ska kopiera äldre stilideal. Det finns enstaka tillfällen där man möts, till exempel kring att det är problematiskt med ekonomiska nedskärningar inom byggbranschen samt att bebyggelse bör uppföras med gedigna material och gestaltungsmissigt förankras i platsen som de uppförs i. Ofta diskuterar man på de olika sidorna i debatten helt olika saker, vilket leder till en brist på dialog. Det finns en dubbelhet i att vilja bestämma själv hur bebyggelse ska se ut och att diktera hur man får och inte får gestalta vilket gäller alla parter i debatten. Det finns även en dubbelhet i att vissa anser 1950-tals inspirerade byggnader som goda anpassningar men inte 1920-tals byggnader som under liknande förutsättningar uppkommit. I slutändan vill alla olika parter bestämma hur bebyggelsen ska gestaltas.

5.3 Vidare forskning

Argument tas upp i debatten kring att vissa av grupperna som förespråkar klassisk stil använder en retorik som upplevs militant. Retorikens samt politikens inverkan och påverkan på kan undersökas ytterligare. Undersökningar kring hur opinionsundersökningar används för att förespråka viss typ av arkitektur kan även undersökas vidare.

Under arbetets gång har många fler artiklar publicerats som diskuterar ämnet. I flera kommuner så som Helsingborg och Malmö har initiativ tagits till att bygga mer i klassisk stil. Ett bredare perspektiv kan implementeras rent geografiskt och ytterligare argument kan analyseras.

6. Sammanfattning

Uppsatsen undersöker argument för och emot historiska förebilder inom nybyggnation i den samtida gestaltungsdebatten. I studien undersöks även i vilka sammanhang och av vilka företrädare som framför argumenten samt vilken bakgrund den aktuella diskussionen har. Särskild vikt läggs vid begreppen klassisk arkitektur och pastisch, samt vad som definierar den arkitektoniska gestaltning som begreppen används kring i debatten. Den teoretiska referensramen grundar sig i olika förhållningssätt och perspektiv kring det klassiska; den klassiska arkitekturen, postmodernismens gestaltungsdebatt, modernare fall av studier som undersöker gestaltning samt perspektiv på förhållningssätt gentemot gestaltande med historiska förebilder. Fallstudier genomförs där det empiriska materialet består av aktuella fall i dagstidningar och nyhetsmedia där debatten främst sker. I de olika fallen identifieras olika teman. Temana sammanfattas, analyseras och diskuteras sedan mot den teoretiska ansatsen. Vidare diskuteras slutsatserna gentemot tidigare forskning.

Resultatet visar att den klassiska arkitekturen definieras på olika sätt i debatten samt att det inte finns något konsensus kring vad som är den korrekta definitionen. Den klassiska arkitekturen definieras ibland genom stilar, som det som i folkmun kallas sekelskiftesstil som utgörs av stilarna nationalromantik, jugendstil, nyrenässans samt 1920-talsklassicism som förekom i Sverige runt sekelskiftet 1800-1900-tal. Det moderna och det modernistiska används ofta i debatten som en motpol till den klassiska arkitekturen. Den klassiska arkitekturen framhålls vara av god kvalitet, där material som uppfattas mer traditionella så som trä, sten och tegel utgör en viktig aspekt för många i debatten för att en byggnad uppförd med historiska förebilder ska bli lyckad. Den klassiska arkitekturen definieras även som klassicism förankrad i antikens principer för klassicistisk gestaltning. Huvudsakligen ses den klassiska arkitekturen som antingen bebyggelse som uppförs med historiska förebilder, eller all historisk arkitektur som uppkommit innan funktionalismen.

I debatten finns en önskan om att man ska få prova att gestalta med historiska förebilder utan att bli så kritiserad. Andra menar att all bebyggelse från och med nu skall uppföras med historiska förebilder för att väga upp i stadsrummet mot det moderna och modernistiska. Det finns en önskan om att återställa staden till ett på ytan äldre utseende. Förankring i platsens historia kan ge bebyggelse med historiska förebilder de kriterier de behöver för att inte bli ett ytligt intresse enligt vissa i debatten. Just ytlighet och kopiering är det som bebyggelse med historiska förebilder ofta kritiserar för. Argument förekommer att nybyggnationer måste vara innovativa och skapade med kreativitet, vilket vissa anser att bebyggelse med historiska förebilder inte är. Pastisch används fortsatt oftast negativt i debatten för att beskriva en byggnad vars stiluttryck är kopierat. Kritik riktas i debatten mot att politiker framhåller bebyggelse med historiska förebilder så mycket för att de försöker vinna allmänhetens röster på ett ytligt sätt. Politikerna framhåller däremot att bebyggelse med historiska förebilder måste byggas för att det är det som allmänheten vill ha. Allmänheten är de som utnyttjar stadsrummet och det är därför de som ska bestämma hur stadsrummet gestaltas menar vissa politiker, vilket andra i debatten menar är respektlöst mot arkitektskrået.

Studien synliggör de mest vanligt förekommande argumenten och definitionerna kring och av arkitektur med historiska förebilder, samt det åsiktsglapp som finns i debatten. Vissa argumenterar mot att kopiera bebyggelse när det inte är någon som påstått att man ska kopiera. Vidare finns det en dubbelhet i att viss bebyggelse med historiska förebilder från 1950-talet i debatten framhålls som något positivt medan bebyggelse med förebilder från 1920-talet framhålls som negativt. Majoriteten av de deltagande anser att de själva vet bäst hur bebyggelse ska gestaltas och vem som ska bestämma kring det, vilket bidrar till att de olika parterna har svårt att mötas. Ett argument som de flesta parterna är ense om är att de ekonomiska nedskärningarna i byggbranschen skapar bebyggelse med sämre kvalitet, vilket ofta påverkar gestaltningen. De deltagande möts även i att de anser att material av god kvalitet, samt förankring i platsen som det uppförs i är väsentligt för att bebyggelsen ska bli lyckad, oavsett om den gestaltas med eller utan historiska förebilder.

7. Referenslista

Böcker

Asplund, G., Gahn, W., Markelius, S., Paulsson, G., Sundahl, E., & Åhrén, U. (1931). *acceptera*. Bokförlagsaktiebolaget Tiden.

Asplund, H. (1980). *Farväl till funktionalismen!* Atlantis.

Hoesterey, I. (2001). *Pastiche: cultural memory in art, film, literature*. Bloomington: Indiana University Press.

Jameson, F. (1983). Post-modernism and the consumer society. I H. Foster (Red.), *Postmodern Culture* (s.111–125). London: Pluto Press.

Jencks, C. (1986). *What is post-modernism?* London; Academy Editions; New York: St. Martins Press.

Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur.

Studentuppsatser, Avhandlingar & Studier

Andersson, F., & Enström, D. (2021). Gottgörelse eller auktoritär tendens? Göteborgarnas inställning till att bygga mer i ”klassisk” stil. I A. Carlander, & E. Johannesson (Red.), *Alltid måndag?* (s.55–74). Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs Universitet. <https://www.gu.se/sites/default/files/2021-12/055-074%20Andersson%20o%20Enström.pdf>

Henriksson, S. (2020). *Ett nationalromantiskt mischmasch – En analys av debatten kring ISTs huvudkontor*. [Kandidatuppsats, Göteborgs Universitet]. GUPEA. <http://hdl.handle.net/2077/65968>

Olsson, K. (2003). *Från bevarande till skapande av värde – kulturmiljövården i kunskapsamhället*. (Institutionen för Uppsats infrastruktur, 03-050). [Doktorsavhandling, Kungliga Tekniska Högskolan]. Digitala Vetenskapliga Arkivet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:9448/FULLTEXT01.pdf>

Sternudd, C. (2007). *Bilder av småstaden – om estetisk värdering av en stadstyp; Images of the Small Town – on Aesthetic Evaluation of a Townscape*. (ISBN: 978-91-7740-086-8) [Doktorsavhandling]. Institutionen för arkitektur och byggd miljö. Lunds universitets databas. <https://www.lu.se/lup/publication/b24c7cb2-8a74-4c02-9fd7-5c130e6f274d>

Dagstidningsartiklar & nyhetsartiklar

Boström, H. (2023, 21 mars). Sverige behöver mer klassisk arkitektur - inte mindre. *Göteborgsposten*. Hämtad 3 april 2023, från <https://www.gp.se/ledare/sverige-behöver-mer-klassisk-arkitektur-inte-mindre-1.94994597>

Caldenby, C. (2023, 10 januari). Klassisk stil räcker inte. *Arkitektur*. Hämtad 30 mars 2023, från <https://arkitektur.se/debatt/klassisk-stil-racker-inte/>

Caldenby, C. (2018, 20 november). Kärleksfull femtiotalspastisch i Blackeberg. *Arkitektur*. Hämtad 15 mars 2023, från <https://arkitektur.se/projekt/objekt/karleksfull-femtiotalspastisch-i-blackeberg/>

Frej, M. (2020, 25 mars; uppdaterad 2021, 15 juni). Håll en armlängds avstånd till Skeppsbrons Arkitektur. *Expressen*. Hämtad 28 mars 2023, från <https://www.expressen.se/gt/debatt-gt/hall-en-armlangds-avstand-till-skeppsbrons-arkitektur/>

Freckeus, N. (2022, 8 september). Den klassiska arkitekturen är usel! *Arkitekten*. Hämtad 28 mars 2023, från <https://arkitekten.se/debatt/debatt-den-klassiska-arkitekturen-ar-usel/>

Gunne, N. (2021, 28 januari). Invånare får rösta om förslag på klassisk arkitektur i Upplands Väsby. *Arkitekten*. Hämtad 1 april 2023, från <https://arkitekten.se/nyheter/invanare-far-rosta-om-forslag-pa-klassisk-arkitektur-i-upplands-vasby/>

Hellquist, T. (2023, 19 april). Skrattretande att fördöma klassicistiskt experiment. *Arkitekten*. Hämtad 19 april 2023, från https://arkitekten.se/debatt/skrattretande-att-fordoma-klassicistiskt-experiment/?fbclid=IwAR0vXgmuwMnAP7cw9VYyyiWDaa2s5qDk3eCFjD1wl2YV5_Xr-4Xz460R6ZE

Kjellmer, J. R. (2023, 6 mars). S i Göteborg: ”Staden blir fulare för varje nytt hus”. *SVT Nyheter*. Hämtad 28 mars 2023, från <https://www.svt.se/kultur/kommunalradet-johannes-hulter-s-vill-lyfta-arkitekturen-i-goteborg-satsar-pa-klassiska-hus>

Kjellmer, J. R., & Lundberg, R. (2023, 6 mars). Nära hälften av svenskarna vill ha nya hus i klassisk stil. *SVT Nyheter*. Hämtad 28 mars 2023, från <https://www.svt.se/kultur/fyra-av-tio-vill-att-nya-hus-byggs-i-klassisk-stil>

Näslund, L. (2020, 25 mars). P-platser för en miljon per styck - Göteborgs nya finrum berör och upprör. *Dagens nyheter*. Hämtad 29 mars 2023, från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/p-platser-for-en-miljon-per-styck-och-klassisk-traditionell-stil-goteborg-nya-finrum-beror-och-uppror/>

Näslund, L. (2021, 20 april). Vem ska få möblera Göteborgs finrum? S fortsätter stiga för ”klassisk stil” vid Götaplatsen. *Dagens nyheter*. Hämtad 29 mars 2023, från <https://www.dn.se/sverige/vem-ska-fa-moblera-goteborgs-finrum-s-fortsatter-strida-for-klassisk-stil-vid-gotaplatsen/>

Söderström, K. (2023, 18 mars). Vill man bo in en homogen bubbla av inbillad dåtid så finns redan Jakriborg. *Göteborgs Posten*. Hämtad 3 april 2023, från <https://www.gp.se/debatt/vill-man-bo-i-en-homogen-bubbla-av-inbillad-datid-sa-finns-redan-jakriborg-1.94451155>

Vetenskaplig tidskrift

Curtis, W. (1984, 12 augusti). Principle v pastiche: perspectives on some recent classicism. *The Architectural Review*, vol.8, s.11–21. <https://www.architectural-review.com/archive/principle-v-pastiche-perspectives-on-some-recent-classicisms>

Eisenman, P. (1984). The End of the Classical: The End of the Beginning, the End of the End. *The MIT press*, vol. 21, s.154–173. <https://doi.org/10.2307/1567087>

Girouard, M. (1986). Creation or pastiche? – The Uses and Abuses of Classicism. *Journal of the Royal Society of Arts*, vol.134(5354), s.80–95. <https://www.jstor.org/stable/41374091>

Goebel, R. J. (2003). Berlin's Architectural citations: Reconstruction, simulation, and the problem of historical authenticity. *PMLA* vol.118(5), pp.1268-1289. Department of German, University of Alabama.

Rose, M. A. (1991). Post-Modern Pastiche. *British Journal of Aesthetics*, vol.31(1), s.26–38. Oxford University Press.

Elektroniska källor

Arkitekturupproret. (u.å) *Om arkitekturupproret*. Hämtad 2023, maj 16 från <https://www.arkitekturupproret.se/om-au/om-au/>

Sjöström, J. (2010). Låt oss bygga vidare istället för att ständigt börja om! *Rum och Ansvar - sju frågor om stadsbyggnadskonst*. Brunnberg & Forshed arkitektkontor AB. <https://s.yimby.se/gbg/2264/83df300c-f02f-11e0-9d5d-30f3352c3fb6.pdf>

The Five Orders of Architecture. (2022, 26 oktober). I *Wikipedia*. Hämtad 2023, 11 maj från https://en.wikipedia.org/wiki/The_Five_Orders_of_Architecture

Rörlig media

Andersson, K. (ansvarig utgivare). Sveriges Television. (2023, 6 mars). *Kulturnyheterna Special: Fint eller fult?* Hämtat 30 mars 2023, från <https://www.svtplay.se/video/e4zX36Y/kulturnyheterna-special-fint-eller-fult>

8. Figurförteckning

Fig. 1. Faksimil; illustration till markanvisningstävling. Odinviken Arkitekter & Svea Fastigheter. (2021). *Upplands Väsby Kommun*. Hämtad 28 maj 2023, från <https://www.upplandsvasby.se/bygga-bo-och-miljo/projekt/markanvisningstavling.html#Text2>

Fig. 2. Faksimil; fotografi ur digital artikel. Caldenby, C. (2018-11-20). *Tidskriften Arkitektur*. Hämtad 25 juli 2023, från <https://arkitektur.se/projekt/objekt/karleksfull-femtiotalspastisch-i-blackeberg/>

Fig. 3. Visionsbild; förslag till Nya Konst i Göteborg. Arkitektkontoret *Tham & Videgård*. Använd med upphovsrättspersonernas tillstånd. Hämtad 28 maj 2023, från <https://www.thamvidegard.se/work/public/artisten/>

Fig 4. Faksimil; illustration ur digital artikel. Förslag till Nya Konst i Göteborg. Hallén, J. /Socialdemokraterna via *Dagens Nyheter* (2021-04-20). Hämtad 25 juli 2023, från <https://www.dn.se/sverige/vem-ska-fa-moblerer-goteborgs-finrum-s-fortsatter-strida-for-klassisk-stil-vid-gotaplatsen/>

Fig. 5. Fotografi; Hotell Grand Curiosa i Göteborg. Blomgren, M. (2023-04-16). *Wikimedia*; Licens creative commons (CC BY-SA 4.0). Hämtad 25 juli 2023, från https://sv.wikipedia.org/wiki/Liseberg_Grand_Curiosa_Hotel#/media/Fil:Liseberg_Grand_Curiosa_Hotel_april_2023_02.jpg

Fig. 6. Faksimil; fotografi ur digital artikel. Caldenby, C. (2023-01-10). *Tidskriften Arkitektur*. Hämtad 25 juli 2023, från <https://arkitektur.se/debatt/klassisk-stil-racker-inte/>

Fig. 7. Illustration ur bok; ”The five orders of architecture” [Arkitekturens fem pelare]. Vignola. (1630). *Wikimedia commons*. (Public domain). Hämtad 25 juli 2023, från https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fotothek_df_tg_0003893_Architektur_%5E_Säule_%5E_Ordnung.jpg